

KOLOTAA, JOMOTTAA, KIVISTÄÄ
KIPUA KUVAAVIEN VERBIEN SEMANTIikkaA

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
11.1.2021

Milla Kangas

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuksen aihe ja tavoitteet	1
1.2. Aiemmat tutkimukset	2
2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS	4
2.1. Tutkimieni verbien lähimerkityksisyys	4
2.2. Verbien merkityssisältö	6
3. MENETELMÄ JA AINEISTO	10
3.1. Kyselytutkimus	10
3.2. Aineistonkeruu	12
4. ANALYYSI	14
4.1. Ruumiinosat	15
4.1.1. <i>kolottaa</i>	16
4.1.2. <i>jomottaa</i>	20
4.1.3. <i>kivistää</i>	23
4.2. Verbien ilmaiset kivun piirteet	26
4.2.1. Kivun voimakkuus	26
4.2.2. Kivun kesto	28
4.2.3. Kivun paikallisuus	30
4.2.4. Muut verbien kuvaamat piirteet	31
4.3. Yhteenveto	34
5. PÄÄTÄNTÖ	36
LÄHTEET JA LYHENTEET	39
LIITE	

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen aihe ja tavoitteet

Suomen kielessä on useita verbejä, joilla voidaan kuvata kipua, kuten *särkeä*, *pakottaa*, *kolottaa*, *jomottaa*, *kivistää* ja *vihloa*. Kipu on subjektiivinen kokemus, joka ei useinkaan näy konkreettisesti päälle päin, joten sen kuvailemiseen käytetään monia eri keinoja. Kivun kielentäminen on tärkeää tullakseen ymmärretyksi esimerkiksi lääkärin vastaanotolla. Kiinnostukseni kipua kuvaaviin verbeihin on syttynyt jo vuosia sitten työskennellessäni terveydenhoitoalalla. Minua kiinnosti se, miksi joku asiakas kuvaa selkäkipua jomottavaksi ja toinen taas kivistäväksi. Mietin usein, millaisia merkityksiä näihin erilaisiin verbivalintoihin sisältyy. Onko esimerkiksi jomottava selkäkipu voimakkaampaa kuin kivistävä kipu?

Tutkin kandidaatintutkielmassani kipua kuvaavien verbien *kolottaa*, *jomottaa* ja *kivistää* semantiikkaa kognitiivisen kieliopin (Langacker 1987 ja 1991) näkökulmasta. Kipua kuvaavia verbejä löytyy suomen kielestä paljon enemmänkin, mutta Kielitoimiston sanakirjan (KS 2020 s.v. *kolottaa*, *jomottaa*, *kivistää*) mukaan juuri nämä kolme verbiä ovat hyvin lähimerkityksisiä keskenään. Tämän vuoksi valitsin nämä verbit tutkimuskohteikseni. Neljäntenä lähimerkityksisenä verbinä joukossa oli myös verbi *pakottaa*, jolle Kielitoimiston sanakirja (2020 s.v. *pakottaa*) antaa synonyymeiksi verbit *särkeä*, *kivistää*, *kolottaa* ja *jomottaa*. *pakottaa*-verbi on näistä neljästä verbistä ainoa, jolla on myös muu kuin kipua kuvaava merkitys. Polysemian vuoksi jätin siis tämän verbin tutkielmani ulkopuolelle.

Tutkimuksessani haluan selvittää, millaisia merkityseroja suomen natiivipuhujat käsittävät tutkimieni verbien välillä. Oma intuitioni on, että *kolottaa*-verbillä kuvataan luissa tai nivelissä esiintyvää kipua tai vaihtoehtoisesti laajaa, koko kehoa kuvaavaa kipua. *jomottaa* ja *kivistää* ovat minun intuitioni mukaan laajemmin eri konteksteissa käytettyjä.

Tutkimuskysymykseni olen määritellyt seuraavasti:

- Millaisia piirteitä verbien kuvaamaan kipuun liittyy?
- Millaisia semanttisia eroja verbien kivun kuvaamisessa on?
- Mitä semanttisia yhtäläisyyksiä verbeillä on?

1.2. Aiemmat tutkimukset

Kivun kielentämistä on aiemmin tutkittu jonkin verran opinnäytetöissä. Maarit Lamminen (2018) on analysoinut pro gradu -tutkielmassaan kipua kuvaavia adjektiiveja, joita hän keräsi informanteilta sähköisellä kyselylomakkeella. Vastauksiksi hän sai yhteensä 331 lekseemiä, joita hän vertaili Ketovuoren ja Pöntisen (1981: 247–253) luomaan Suomalaiseen kipusanastoon. Lammisen tutkimuksesta kävi ilmi, että kipusanasto on hyvin ajatonta ja hänen keräämistään kipuadjektiiveista löytyi paljon yhtäläisyyksiä Suomalaisen kipusanaston kanssa. Kielitieteellisestä näkökulmasta kipua on tutkinut myös Riina Klemettinen (2007), joka on pro gradu -tutkielmassaan tutkinut yleisesti kivun kielentämistä ja käsitteellistämistä suomen kielessä. Kivusta ylipäätään on tehty paljon tutkimuksia sosiaali- ja terveysalalla, mutta näissä tutkimuksissa ei tietenkään ole tarkasteltu kipua ja sitä kuvaavaa sanastoa kielitieteellisestä näkökulmasta. Tutkimuskentässä on siis aukko kipua kuvaavien verbien kielitieteellisessä tutkimuksessa.

Yleisesti verbejä ja niiden semantiikkaa on suomen kielessä tutkittu paljon. Oman tutkimukseni kannalta tärkeimpiä aiempia tutkimuksia ovat tunnekausatiiviverbejä käsittelevät tutkimukset, koska tutkimani verbit kuuluvat tunnekausatiiviverbien joukkoon. Michaela Pörn (2004) on väitöskirjassaan tutkinut suomen tunnekausatiiviverbejä ja niiden lausemaisia täydennyksiä. Tutkimuksessaan hän on jakanut tunnekausatiivit valinnaisesti ja pakollisesti kausatiivisiin verbeihin ja osoittanut, millaisia eroja näiden väliltä löytyy, kun huomioidaan niihin liittyvät lausemaiset täydennykset. Pakollisesti kausatiivisiin verbeihin eli pakkaus-verbeihin kuuluu esimerkiksi tunnekausatiiviverbi *kaduttaa* ja valinnaisesti kausatiivisiin verbeihin eli valkkaus-verbeihin verbi *janottaa*. Pakkausverbit ovat semanttisesti vajaita ilman syytä tai sopivaa kontekstia. Esimerkiksi lause *Minua kaduttaa* ei ole semanttisesti luonteva ilman kontekstia, mutta lause *Minua janottaa* taas on täysin ymmärrettävä ilman syytä tai kontekstiäkin. Omassa tutkimuksessani en keskity tunnekausatiiviverbeihin liittyviin lausemisiin täydennyksiin, vaan käsittelen tunnekausatiiviverbejä semantiikan ja synonymian näkökulmasta. Pörnin (2004) tutkimuksen perusteella voidaan kuitenkin sanoa, että tutkimani verbit *kolottaa*, *jomottaa* ja *kivistää* kuuluisivat valkkaus-verbeihin, sillä nämä verbit eivät ole semanttisesti vajaita, vaikka syytä ei olisi ilmaistu. Esimerkiksi lause *Luitani kolottaa* on täysin ymmärrettävä.

Tunneverbien kielioppia ja semantiikkaa on tarkastellut väitöskirjassaan Mari Siiroinen (2001), joka on tutkinut nykysuomen keskeistä tunneverbistöä. Siiroisen (2001: 198) mukaan tunneverbeille on tyypillistä niiden esiintyminen tunnekausatiivilausekehyksessä. Tyypillisenä esimerkkinä hän käyttää lausetta *minua pelottaa*. Tunnekausatiivilausekehyksen käyttö tulee esiin myös oman tutkimukseni aineistossa. Tutkimani tunneverbit kuitenkin poikkeavat Siiroisen (2001) tutkimista verbeistä siinä, että Siiroinen on tutkinut tunneverbejä, joiden objektina on elollistarkoitteinen olento. Tässä tutkimuksessa tutkiini verbeihin taas liitetään useimmiten elotontarkoitteinen objekti. Oma tutkimukseni pohjautuu kuitenkin Siiroisen tutkimuksen tapaan Ronald W. Langackerin (1987 ja 1991) kehittämälle kognitiiviselle kieliopille.

Tutkimuksessani käytän kyselytutkimusmenetelmää, jota on käytetty laajasti eri tieteenaloilla. Kielentutkimuksessa kyselytutkimukset eivät ole aikaisemmin olleet kovin käytettyjä, mutta Ulla Vanhatalo (2005) on väitöskirjassaan osoittanut niiden tarpeellisuuden ja käyttökelpoisuuden. Vanhatalo (2002) on itse käyttänyt kyselytutkimuksia nimenomaan synonymian tutkimisessa tutkiessaan kielteisiä tunteita ilmaisevien verbien semantiikkaa. Tutkittavanaan hänellä oli 21 kielteistä tunnetta ilmaisevaa verbiä, kuten *jurnuttaa*, *voivotella*, *jäkättää* ja *urputtaa*. Tutkimuksessaan Vanhatalo selvitti, millaisia aste-eroja lähisyonymioiden verbien käyttöön ja merkitykseen liittyy. Tutkittavina piirteinä hänellä olivat agentin ikä ja sukupuoli, patientin ärsyyntymisen aste, agentin vihaisuuden aste ja puheaktin äänen voimakkuus. Tuloksina hän sai selville esimerkiksi, että informanttien mielestä naiset nalkuttavat ja miehet jurisevat. Nalkuttaminen ja juriseminen miellettiin keski-ikäisen puheeksi, kun taas mariseminen kuvaa lapsen puhetta.

Oulun yliopiston suomen kielen oppiaineesta on viime vuosina valmistunut useita kandidaatin- ja pro gradu -tutkielmia, joissa kyselytutkimusmenetelmää on käytetty. Verbisemantiikkaa on tutkinut muun muassa Venla Juntto (2019), joka analysoi kandidaatin-tutkielmassaan lähimerkityksisten ontumisverbien semantiikkaa. Juntto on tutkimuksessaan selvittänyt, millaisia merkityseroja kielenkäyttäjät löytävät verbien *linkuttaa*, *nilkuttaa* ja *ontua* välille. Tutkimustuloksista käy ilmi, että informanttien mielikuvissa *linkuttaa* ilmaisee liikeradaltaan kaikkein laajinta liikettä. *nilkuttaa*-verbin liikkeen informantit taas ovat mieltäneet pieneksi ja nopeammaksi liikkeeksi kuin muiden Juntton tutkimien verbien liikkeet. Ontuminen hahmottui informanttien vastauksissa hitaimmaksi ja kivuliaimmaksi liikkumistavaksi.

2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tutkielmani teoriapohjana on Ronald W. Langackerin (1987, 1991) kehittämä kognitiivinen kielioppi. Luvussa 2.1. määrittelen synonymian käsitteen ja kuvaan sen taustalla olevaa teoriaa. Tässä yhteydessä kerron myös, millä tavalla tutkimani verbit on määritelty eri sanakirjoissa. Luvussa 2.2. käyn läpi tutkimieni verbien kuvaukseen tarvittavat käsitteet. Kognitiivisen kieliopin käsitteissä käytän Pentti Leinon (1993) suomennoksia. Tarkastelen myös sitä, miten verbejä suomen kieliopissa luokitellaan semanttisesti sen mukaan, millaisia tilanteita ne kuvaavat. Esittelen Anneli Pajusen (2001) väitöskirjassaan tekemän semanttisen verbiluokituksen ja sen, mihin luokkaan tutkimani verbit kuuluvat. Kuvaan myös, millaisia osallistujia tutkimieni verbien argumenttirakenteeseen kuuluu.

2.1. Tutkimieni verbien lähimerkityksisyys

Synonymian määrittelemisen on yksi semantiikan peruskysymyksistä. Yleensä synonymialla tarkoitetaan kahden tai useamman lekseemin samanmerkityksisyyttä (Jantunen 2004: 53; Kangasniemi 1997: 42). Täydellinen eli **absoluuttinen synonymia** tarkoittaa, että ilmausten merkitykset olisivat täysin samat kaikissa konteksteissa (Cruse 2000: 157). Cruse (1986: 270) on kuitenkin todennut, että absoluuttista synonymiaa ei ole olemassa. Jos kielessä on useampi ilmaus, jotka ovat merkityksiltään ja funktioiltaan täysin samanlaisia, niistä vain yksi jää elämään ja loput kuolevat pois motivaation puutteesta (Cruse 1986: 270.) Jos tässä tutkielmassa tutkimani verbit *kolottaa*, *jomottaa* ja *kivistää* olisivat siis synonyymisia, kuten Kielitoimiston sanakirjan (2020 s.v. *kolottaa*, *jomottaa*, *kivistää*) perusteella voisi ajatella, olisi kaikkia kolmea verbiä voitava käyttää kaikissa konteksteissa samalla tavalla. Tutkielmani aineistossa tulee kuitenkin esiin, että verbit eroavat toisistaan siinä, millaisissa konteksteissa niitä käytetään.

Absoluuttisen synonymian sijaan kielessä voi kuitenkin esiintyä **lähisynonyymeja**. Tällöin sanat ovat keskenään lähimerkityksisiä, mutta eivät vastaa absoluuttisesti toisiaan. (Cruse 2000: 159–160.) Lähisynonyymeiksi voidaan kutsua myös tutkimiani verbejä *kolottaa*, *jomottaa* ja *kivistää*. Niistä jokainen kuvaa jollakin tavalla kipua, mutta ne eivät vastaa kaikilta piirteiltään toisiaan. Lähisynonyymien yhteiset piirteet ovat kuitenkin

usein huomattavampia kuin niiden erot, minkä vuoksi lähisynonyymeja tulkitaan usein synonyymisiksi ilmauksiksi (Cruse 2000: 159).

Kielitoimiston sanakirjan (2020 s.v. *kolottaa, jomottaa, kivistää*) määritelmien mukaan verbit *kolottaa, jomottaa* ja *kivistää* vaikuttavat hyvin lähimerkityksisiltä. Kielitoimiston sanakirja antaa verbeille seuraavanlaiset määritelmät:

kolottaa 'särkeä, jomottaa, pakottaa',

jomottaa 'jatkuvaasta kipuaistimuksesta: särkeä, pakottaa, kolottaa',

kivistää 'kivusta: särkeä, pakottaa, jomottaa'.

Tutkimani verbit on määritelty pelkästään rinnastamalla niitä toisiin verbeihin. Ainoastaan *jomottaa*-verbin on kerrottu kuvaavan jatkuvaa kipuaistimusta. Sanakirjan perusteella nämä verbit siis kuvaavat samoja asioita. Voidaan kuitenkin päätellä, että verbeillä on merkityseroja, koska kaikki kolme verbiä löytyvät yhä sanakirjasta. Tutkimuskyselystäni käy lisäksi ilmi, että kaikki ilmaukset ovat edelleen käytössä olevia, sillä jokaisen verbin kohdalla yli 90 prosenttia vastaajista ilmoitti verbin olevan tuttu.

Nykysuomen sanakirjassa (NS s.v. *kolottaa, jomottaa, kivistää*) tutkimieni verbien merkityksiä on kuvattu hieman laajemmin kuin Kielitoimiston sanakirjassa. *kolottaa*-verbiä määritellään käytettävän, kun puhutaan 'reumaattisesta ym. kivusta: särkeä, pakottaa, jomottaa'. Esimerkkeinä kolottavista ruumiinosista on käytetty jäseniä, selkää, hartioita, päätä, silmiä, hampaita, jalkoja, olkapäätä ja koko ruumista. Tämän lisäksi *kolottaa*-verbille on annettu kaksi muutakin merkitystä, jotka eivät kuvaa kipua. Toinen merkitys on 'olla piilosleikissä etsijäksi joutuneena silmät peitossa (ja laskea, hokea jtk) sillä aikaa kun muut piiloutuvat, kuurottaa'. Kolmanneksi merkitykseksi, joskin harvemmin käytetyksi, on annettu 'kolottaa koloa'. Ilmeisesti tällä tarkoitetaan kolon tekemistä johonkin. (NS 1958 s.v. *kolottaa*.) Huomionarvoista on, että sekä Nykysuomen sanakirjasta että Kielitoimiston sanakirjasta puuttuu kuvaus verbin kuvaannollisesta merkityksestä (*kahvihammastani kolottaa*), joka kuitenkin tulee tämänkin tutkielman aineistossa esiin useammassa vastauksessa.

jomottaa-verbiä kuvaillaan Nykysuomen sanakirjassa melko samalla tavalla kuin Kielitoimiston sanakirjassa. Verbin määritellään kertovan 'jatkuvaasta pakotuksesta, särkemisestä: kolottaa, mojottaa.' Lisäksi verbiä on kerrottu käytettävän myös kuvaannollisessa

merkityksessä: *Asia jomottaa mielessä.* (NS 1958 s.v. *jomottaa.*) Tätä kuvaannollista merkitystä ei kerrota enää Kielitoimiston sanakirjassa, eikä se tule esiin myöskään tämän tutkielman aineistossa. Voitaneen siis olettaa kuvaannollisen merkityksen jääneen pois kielenkäytöstä.

kivistää-verbin Nykysuomen sanakirja määrittelee seuraavasti: 'kivusta: särkeä, pakottaa.' Käyttöesimerkkejä tälle verbille on annettu useita: *Hammasta, päättä, jäseniä kivistää. Tuijottaa niin, että silmiä alkaa kivistää. Vanhoja haavoja kivisti. Oikaista kivistävää selkäänsä. Sydäntä kivistää. Polttavin mielin ja kivistävin sydämin. Asia, joka kivistää [= karvastelee] mieltä.* (NS 1958 s.v. *kivistää.*) Kolme viimeisintä esimerkkiä voidaan tulkita kuvaannollisiksi käyttötavoiksi, vaikka kuvaannollisuutta ei olekaan sanakirjassa erikseen mainittu. Kielitoimiston sanakirjassa sen sijaan on annettu esimerkki *Sydäntä kivistää* ja mainittu, että sitä käytetään myös kuvaannollisessa merkityksessä. Kuvaannollinen merkitys näkyy myös tämän tutkielman aineistossa.

2.2. Verbien merkityssisältö

Kognitiivinen kielioppi perustuu mielikuvaisuuteen sekä syntaksin ja semantiikan erottamattomuuteen (Langacker 1987: 111; Leino 1993: 54). Sen mukaan kieli on itsessään symbolinen ja kaikki kieliopilliset rakenteet ovat semanttisesti motivoituneita. Tämän vuoksi kognitiivisen kielentutkimuksen näkemys on, että muotoa ja merkitystä ei voida erottaa toisistaan. Jos muoto muuttuu, myös merkitys muuttuu. (Langacker 1987: 11–12; Onikki 2002: 89; Siironen 2001: 24–25.)

Jotta voi ymmärtää, mistä tutkimieni verbien merkitys muodostuu kognitiivisen kieliopin mukaan, on selvennettävä muutamia merkitykseen liittyviä käsitteitä. Kognitiivisessa kieliopissa semanttiset rakenteet kuvataan **predikaatioina**. Predikaatio määritellään käsitteistykseksi, joka toimii kielellisen ilmauksen semanttisena napana. (Langacker 1987: 97; Leino 1993: 72–73.) Merkityksen kuvaamisessa kognitiivisessa kieliopissa tärkeä rooli on **hahmo–kehys-jaolla**, joka perustuu hahmopsykologian mukaiseen kuvio–tausta-jakoon. Sen mukaan predikaatio hahmottaa taustaa vasten aina jonkin entiteetin eli kuvion. Hahmo–kehys-jaossa siis kuviona oleva hahmo (*profile*) nähdään aina suhteessa

johonkin kehykseen (*base*), joka on osa hahmon merkitystä. (Langacker 1987: 183; Leino 1993: 73–75.)

Predikaation kehykseen hahmottamat entiteetit voidaan jakaa kahteen perustyyppiin: **oli-oihin** ja **relaatioihin** (Langacker 1987: 183; Leino 1993: 73). Relaatiot kuvaavat entiteettien välistä suhdetta, ja ne voidaan Langackerin (1987: 214) mukaan jakaa **atemporaalisiin** ja **prosessuaalisiin relaatioihin**. Tämän tutkielman kannalta olennaisinta on, että prosessuaalista relaatiota eli prosessia ilmaisevat verbit, joihin liittyy aina tilanteen ajallinen ulottuvuus. Prosessilla on positiivinen temporaalinen hahmo, sillä sitä kuvattaessa viitataan aina ajan kulkuun. Prosessit voidaan jakaa edelleen **imperfektiivisiin** ja **perfektiivisiin** sen mukaan, sisältyykö niihin ajassa tapahtuva muutos vai ei. Prosesseja, joihin liittyy ajassa tapahtuva muutos, kutsutaan perfektiivisiksi; muita prosesseja kutsutaan imperfektiivisiksi. (Langacker 1987: 244.) Tämän perusteella tutkimieni verbien *kolottaa*, *jomottaa* ja *kivistää* ilmaisevat prosessit voidaan lukea imperfektiivisiin prosesseihin kuuluviksi. Esimerkiksi aineistossa esiintyvä lause *selkääni kolottaa* esittää prosessin, johon ei liity ajassa tapahtuvaa muutosta. *jomottaa*-verbin kohdalla Kielitoimiston sanakirjan määritelmästä (KS 2020 s.v. *jomottaa*) käykin ilmi, että verbi kuvaa nimenomaan jatkuvaa kipua, kuten mainitsin luvussa 2.1.

Predikaatio sijoittaa tutkimieni verbien ilmaiseman prosessin laajempaan kehykseen. Kielellisen ilmauksen merkitystä ei siis voida ajatella pelkästään hahmon tai kehyksen merkityksen kautta, vaan merkitys muodostuu aina niiden yhdistelmästä. (Langacker 1987: 183; Leino 1993: 73–75; Onikki-Rantajääskö 2010: 44, 48.) Esimerkiksi verbien *kolottaa*, *jomottaa* ja *kivistää* merkitys perustuu siihen, millaisen hahmon prosessit saavat kehystä vasten. Kehys on kognitiivinen rakenne, joka muodostuu siitä ensyklopedisesta tiedosta, joka yksilöllä on käytössään. Se saattaa sisältää runsaasti erilaisia tietoja, joista toiset ovat keskeisempiä kuin toiset. (Langacker 1987: 183; Leino 1993: 73–75; Onikki-Rantajääskö 2010: 44, 48.) Tutkimieni verbien kehys muodostuu siitä ensyklopedisesta tiedosta, jonka kukin kielenpuhuja on oman kokemuksensa perusteella muodostanut. Tällaista kehykseen sisältyvää tietoa voivat tutkimieni verbien merkityksissä olla esimerkiksi kivun kesto, voimakkuus ja sijainti kehossa. Ensyklopedista tietoa saadaan vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäröivän maailman kanssa (Evans & Green 2006: 206).

Lause *selkääni kolottaa* on argumenttirakenteeltaan tyypillisin aineistossani esiintyvä lause. Anneli Pajunen (2001) luokittelee väitöskirjassaan tekemänsä semanttisen verbi-
luokituksen mukaan tällaiset verbit kuuluviksi **primääri-A-verbeihin**. Ne leksikalisoivat konkreettisia asiointiloja, joissa on oliotyyppejä osallistujia. (Pajunen 2001: 94.) Lauseissa esiintyvät osallistujat voidaan syntaktisen rakenteensa puolesta luokitella esimerkiksi subjektiksi ja objektiksi. Semanttisten ominaisuuksiensa mukaan osallistujat taas luokitellaan semanttisiin rooleihin. (Siiroinen 2001: 30.) Näille rooleille on eri tutkijoilla eri nimityksiä, mutta omassa tutkielmassani käytän Ison suomen kieliopin (VISK 2008 § 465) mukaisia nimityksiä. Tutkielmassani olennaisimmat semanttiset roolit ovat **kokija** ja **ärsyke**.

Tutkimieni tunnekausatiiviverbien ilmaisemissa prosesseissa on osallistujana aina jokin ruumiinosa, joka syntaktisesti koodataan objektiksi ja semanttiselta rooliltaan kokijaksi. Lauseessa *päättäni jomottaa* osallistujana on objektiksi koodattava *pää*, joka semanttiselta rooliltaan luokitellaan kokijaksi. Ison suomen kieliopin mukaan prototyyppinen kokija määritellään elolliseksi ja aistimiskykyiseksi olennoksi ja se on välttämätön tunnekausatiivilauseessa. Tunnekausatiivilauseeseen ei vaadita muita osallistujia, mutta on mahdollista, että siinä esiintyy myös tunnetilan aiheuttaja, jota kutsutaan ärsykkeeksi. (VISK 2008 § 465.) Oman aineistoni esimerkissä (1) esiintyy lause, jossa kokijana on eloton ruumiinosa ja ärsykkeenä toimii säätöla.

(1) *Tää keli kyllä kolottaa lonkkia.* (189I2A)¹

Pajunen (2001) luokituksen mukaan primääri-A-verbit voidaan jaotella neljään eri luokkaan, jotka voidaan edelleen jakaa suppeampiin alaryhmiin. Kipua kuvaavat verbit kuuluvat fysiologista tilaa tai prosessia ilmaiseviin verbeihin, joilla ilmaistaan, mitä ruumiissa ja sen osissa tapahtuu. (Pajunen 2001: 95, 272, 275.) Kipua kuvaavien verbien ryhmään kuuluu kahdenlaisia verbejä. Osa kipua kuvaavista verbeistä on merkitykseltään kokonaisvaltaisia, jolloin verbin kuvaama tuntemus koskee kokijaa kokonaisuudessaan. Tällaisia ovat esimerkiksi verbit *heikottaa* ja *kitua*. Suurempi osa tämän ryhmän verbeistä leksikalisoivat kuitenkin vain jonkin ruumiinosan tuntemuksen. (Pajunen 2001: 275.) Tutkimani verbit kuuluvat jälkimmäisiin. Kognitiivisessa kieliopissa puhutaan **aktiivisesta**

¹ Koodissa luku 189 kertoo informantin järjestysnumeron ja luku 2A tehtävänumeron. Informanttiin viittaa I-kirjain, joka erottaa numerot toisistaan.

vyöhykkeestä (*active zone*), kun puhutaan siitä predikaation osasta, joka tilanteessa on olennaisin. (Langacker 1987: 271; Leino 1993: 102; Evans & Green 2006: 238.) Esimerkiksi verbi *kolottaa* aktivoi todennäköisesti eri ruumiinosan eli aktiivisen vyöhykkeen kokijasta kuin verbi *jomottaa*.

Fyysistä tuntemusta kuvaavissa tunnekausatiivilauseissa on aina ilmaistu jokin aktiivinen vyöhyke. Pelkästään kokijan ilmaiseva lause **minua kolottaa/jomottaa/kivistää* ei ole mahdollinen näiden verbien kohdalla. Kokija voi kuitenkin esiintyä lauseessa aktiivisen vyöhykkeen kanssa, kuten tutkimukseni kyselylomakkeen (liite) viimeisen eli 4. tehtävän täydennettävässä lauseessa: ***Minulla kolottaa _____, niin taidan jäädä kotiin.*** Kokijana on siis adverbiaali *minulla*, ja aktiivisen vyöhykkeen ilmaiseva objekti on jätetty vastaajan täydennettäväksi. Se ruumiinosa, jolla lausetta täydennetään, toimii aktiivisena vyöhykkeenä, jonka tuntemusta verbi leksikalisoii.

3. MENETELMÄ JA AINEISTO

3.1. Kyselytutkimus

Kyselylomakkeen (liite) teko oli yksi tutkimukseni tärkeimmistä vaiheista. Hyvällä ja tarkkaan suunnitellulla kyselylomakkeella luodaan paremmat edellytykset tutkimuksen onnistumiselle. Koska kandidaatintutkielma on laajuudeltaan melko suppea, oli alusta asti selvää, että kyselylomakekaan ei voi olla kovin pitkä. Tarpeeksi lyhyt kysely tuottaa myös enemmän vastauksia, sillä liian pitkän kyselylomakkeen informantit jättävät herkemmin kesken. Lisäksi kyselyssä on oltava selkeät tehtävänannot, jotta vastaaminen on informanteille helppoa ja sujuvaa. Suunnitteluvaiheessa pyrinkin kiinnittämään tehtävänantojen muotoiluun paljon huomiota, jotta tehtävänannot olisivat selkeitä mutta eivät liian johdattelevia.

Ennen varsinaisia tehtäviä tiedustelin informanteilta taustatietoja: äidinkieli, ikä ja sukupuoli (ks. liite). Äidinkieltä kysyin, koska halusin saada tutkimukseeni vastauksia nimenomaan natiiveilta suomen kielen puhujilta. Ikää ja sukupuolta kysyin, jotta voin tarkastella, löytyykö vastauksista eroja iän tai sukupuolen suhteen. Taustatietojen jälkeen kyselylomakkeella alkoivat varsinaiset tutkimuskysymykset. Sekä taustatiedot että varsinaiset tutkimuskysymykset olivat pakollisia, sillä halusin saada aineistooni kokonaan täytetyjä kyselylomakkeita. Vapaaehtoisiksi vastauskohdiksi asetin ainoastaan tehtävien 3 ja 4 lisäperusteluja kysyvät osiot.

Ensimmäisessä tehtävässä (ks. liite, tehtävä 1) pyysin informanttia arvioimaan, ovatko kyselyn verbit hänelle tuttuja. Tämän halusin selvittää sen vuoksi, että analysointivaiheessa on tärkeää tietää, kuinka tuttuja sanat informanteille ovat. Jos suurin osa informanteista ei esimerkiksi olisi tuntenut lainkaan jotakin verbeistä, olisi muiden tehtävien vastauksia pitänyt peilata suhteessa tähän tietoon.

Toisessa tehtävässä (liite, tehtävä 2) informantin täytyi muodostaa jokaisesta tutkimastani verbistä lause. Tämän tehtävän tarkoituksena oli saada informantti spontaanisti muodostamaan ensimmäisenä mieleen tuleva lause kustakin verbistä. Ajatuksenani oli, että jo tässä tehtävässä nousisi mahdollisesti esiin erilaisia verbien argumenttirakenteeseen kuuluvia osallistujia ja verbien aktivoimia aktiivisia vyöhykkeitä sekä verbien semanttiseen

kehystietoon kuuluvia piirteitä. Halusin laittaa tämän tehtävän ihan aluksi, jotta muut tehtävät eivät olisi ehtineet ohjailta informantin mielikuvaa verbeistä. Kyselyn muissa tehtävissä ei käytetty verbejä kuvaannollisessa merkityksessä, joten ajatuksenani oli, että tässä tehtävässä verbien kuvaannollisetkin merkitykset mahdollisesti nousevat esiin. Tällainen on esimerkiksi *kolottaa*-verbistä muodostettu lause *Kahvihammastani kolottaa*, jollainen vastauksissa esiintyikin.

Kyselyn kolmas tehtävä on piirrematriisitehtävä (ks. liite, tehtävä 3), joka sisälsi erilaisia kipua kuvaavia piirteitä neliportaisella asteikolla kuvattuna. Valitsin kipua kuvaaviksi piirteiksi seuraavat vastakohtaparit: lievä kipu – voimakas kipu, hetkellinen kipu – pitkäkestoinen kipu ja paikallinen kipu – säteilevä kipu. Piirteiden valinnassa hyödynsin Lamisen (2018) pro gradu -tutkielmaa, jossa hän on tutkinut kipua kuvailevia adjektiiveja. Tässä tehtävässä ajatuksenani oli, että verbien semanttiseen kehystietoon kuuluvat piirteet tulisivat vastauksista esiin. Toiveenani oli saada tietoa siitä, millaisia merkityseroja informantit verbeille tulkitsevat. Asteikosta laadin neliportaisen sen vuoksi, että informantin on tehtävä valintansa siitä, kumman piirteen puoleen hän enemmän kallistuu. Informantilla oli lisäksi mahdollisuus perustella, mitä muita kipua kuvailevia sanoja tai ilmaisuja hän liittäisi kyseiseen verbiin. Tätä perustelumahdollisuutta hyödynsikin noin kolmannes informanteista.

Viimeisenä tehtävänä kyselyssä oli täydennystehtävä (ks. liite, tehtävä 4). Tehtävään muodostin jokaista verbiä kohden yhden lauseen, joka informantin oli täydennettävä jollakin ruumiinosalla. Esimerkiksi *kolottaa*-verbistä muodostin lauseen *Minulla kolottaa _____, niin taidan jäädä kotiin*. Pyrkimyksenäni oli saada tämän tehtävän vastauksista tietoa verbeihin liittyvistä aktiivisista vyöhykkeistä. Koetin muodostaa tehtävään mahdollisimman neutraaleja lauseita, jotka itsessään eivät ohjaisi tietyn ruumiinosan valintaan. Tiedostin kuitenkin sen, että huolellisesta lauseiden muotoilusta huolimatta jotkut informanteista voivat perustella ruumiinosan valintansa sivulauseen herättämän mielikuvan mukaan.

3.2. Aineistonkeruu

Kiinnostukseni kipuverbien semantiikkaan on lähtenyt tavallisesta asiakastyöskentelystä, jossa asiakkaiden joukko on ollut suhteellisen heterogeeninen. Tämän vuoksi halusin tähän tutkimukseenkin saada mahdollisimman heterogeenisen informanttien joukon. Pohdiskelin aluksi tutkimuksen toteuttamista jollekin erityisryhmälle, esimerkiksi kipukroonikoille, joilla olisi jo ennalta laajaa kokemusta kivusta ja sen kuvaamisesta. Tällaiset ihmiset tekevät todennäköisesti suurempia merkityseroja erilaisten kipua kuvaavien verbien välille. Lammisen (2018: 7) pro gradu -tutkielmassa kävi ilmi, että kroonisesta kivusta kärsivät osasivat luetella enemmän kipua kuvaavia adjektiiveja kuin ne, jotka eivät kärsineet pitkäaikaisesta kivusta. Ihminen, joka kärsii kivusta harvoin, ei välttämättä hahmota isoakaan merkityseroa esimerkiksi verbien *kivistää* ja *jomottaa* välillä. Tietyille erityisryhmälle toteutettuna tutkimustulokset antaisivat kuitenkin tietoa vain sen ryhmän antamista merkityksistä kipuverbeille. Koska ajatukseni on lähtenyt fysioterapeutin vastaanotolta, jossa asiakkaat ovat olleet sekä kipukroonikoita että akuutista, lievästä kivusta kärsiviä, halusin saada tähänkin tutkimukseen yhtä heterogeenisen joukon.

Aineiston keräsin sähköisesti Webropol-kyselylomakkeella toukokuussa 2020. Kyselyn linkin julkaisin aluksi omalla Facebook-tililläni. Tämän jälkeen jaoin linkin myös Facebook-ryhmässä Suomen kieli on koti, metsä ja puutarha. Ryhmässä on yli 3 000 jäsentä, ja ryhmän kuvauksen mukaan sen tavoitteena on ”pohtia sanojen ja ilmausten merkityksiä erilaisissa konteksteissa, keskustella kielenkäytön rekistereistä”. Sain muutamia kyselyjä siitä, saako linkkiä jakaa omille ystäville tai sukulaisille tai julkaista ilmoitukseni heidän omalla Facebook-seinällään. Annoin luvan linkin jakamiseen eteenpäin.

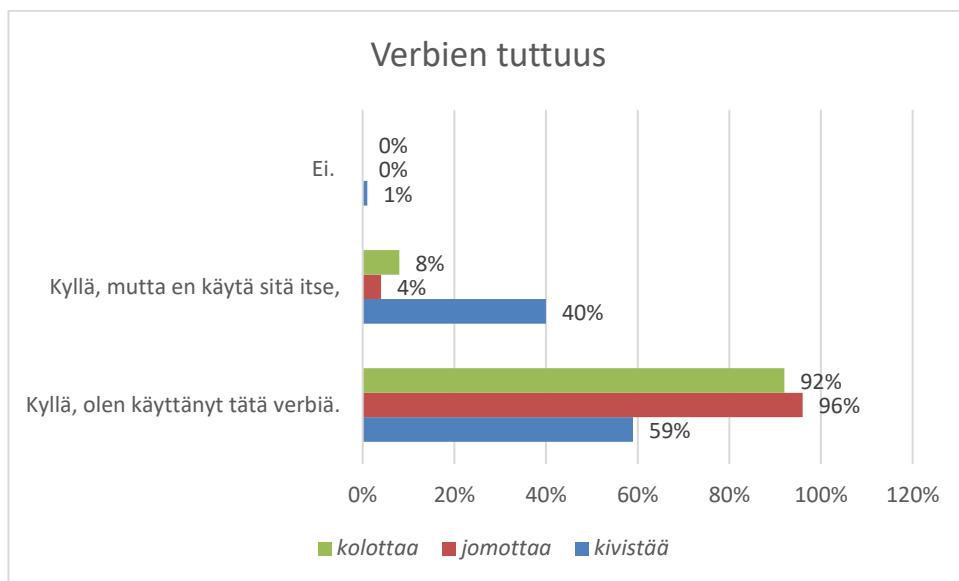
Kyselylomake oli auki 19.–23.5.2020, ja tänä aikana vastauksia tuli yhteensä 217. Näistä 23 oli miesten vastauksia ja 191 naisten vastauksia. Kolme vastaajaa ei halunnut kertoa sukupuoltaan. Kaikki vastaajat puhuivat äidinkielenään suomea. Iältään informantit olivat 15–82-vuotiaita. Yksikään vastauksista ei ollut epäasiallinen tai puutteellinen, joten olen voinut analysoida kaikki 217 vastausta.

Informanttien sukupuolijakauma ei ole sopusuhtainen, mutta tämän tutkimuksen kannalta sillä ei ole suurta merkitystä, sillä tarkoitukseni ei ole käsitellä erikseen miesten ja nais-

ten vastauksia. Päädyin tähän toimintamalliin sen vuoksi, että naisten ja miesten vastauksista ei löytynyt selkeitä eroja. Esimerkiksi kyselyn neljännessä tehtävässä, jossa informantit täydensivät lauseeseen mielestään parhaiten sopivan ruumiinosan, oli verbin *kivittää* kohdalle täydentänyt *pään* noin 48 % miehistä ja noin 45 % naisista. Muidenkin tehtävien vastaukset noudattivat samaa linjaa, joten prosentuaaliset erot miesten ja naisten vastauksissa jäivät pieniksi. Lisäksi informanteista kolme ei halunnut kertoa sukupuoltaan, ja näin pienen vastaajajoukon käsitteleminen erikseen tuloksissa ei olisi ollut järkevää, joten olen yhdistänyt kaikki vastaajat yhdeksi joukoksi. Myöskään iän suhteen en vertaile vastauksia, sillä en löytänyt selkeitä eroja vastauksissa eri-ikäisiltä. Eniten vastauksia oli 50–59-vuotiailta ja vähiten alle 20-vuotiailta ja yli 70-vuotiailta.

4. ANALYYSI

Kyselyn aluksi informanttien oli vastattava tehtävässä 1 (ks. liite), ovatko tutkittavat verbit heille tuttuja. Vastaukset ovat nähtävillä kuviossa 1. *kolottaa*-verbin kohdalla 217 informantista 199 (91,7 %) kertoi käyttäneensä verbiä itse. 18 informanttia (8,3 %) ilmoitti, ettei käytä verbiä itse, mutta verbi on kuitenkin tuttu. *jomottaa* oli tuttu kaikille informanteille, ja verbiä myös kertoi käyttäneensä 208 informanttia (95,9 %). Loput yhdeksän informanttia (4,1 %) kertoivat *jomottaa*-verbin olevan tuttu, mutta he eivät käyttäneet sitä itse. *kivistää* oli kahta edellistä verbiä oudompi informanteille. Verbiä kertoi käyttäneensä 128 informanttia (59,0 %). 86 informantille (39,6 %) verbi oli kyllä tuttu, mutta he vastasivat, etteivät käytä sitä itse. Kolme informanttia (1,4 %) vastasi, ettei verbi ole heille tuttu. Koska tutkimani verbit olivat kuitenkin suurimmalle osalle informanteista tuttuja, merkitsee se tutkielmani kannalta sitä, että todennäköisesti informanteilla on mielikuvia siitä, mitä piirteitä näiden verbien merkitykseen sisältyy.

KUVIO 1. Verbien tuttuus informanteille.

Analysoin seuraavassa alaluvussa 4.1., millaisia ruumiinosia informantit ovat täydentäneet lauseisiin kyselyn tehtävässä 4 eli täydennystehtävässä (ks. liite). Vertailen näitä täydennystehtävässä esiintyneitä ruumiinosia niihin ruumiinosiin, jotka ovat esiintyneet informanttien itse muodostamissa lauseissa tehtävässä 2 eli lauseenmuodostustehtävässä (ks. liite). Analysoin siis sitä, millaisia aktiivisia vyöhykkeitä tutkimani verbit *kolottaa*, *jomottaa* ja *kivistää* aktivoivat.

Luvussa 4.2. käsittelen vastauksia tehtävästä 3 eli piirrematriisitehtävästä (ks. liite), jossa informantit ovat arvioineet kivun voimakkuutta, kestoja ja paikallisuutta neliportaisella asteikolla. Näiden vastausten perusteella analysoin verbien semanttiseen kehystietoon kuuluvia piirteitä. Verbien semanttista kehystietoa käsittelen vielä lisää luvussa 4.3., jossa käyn läpi tehtävien vastauksista ja niiden perusteluista esiin nousseita muita piirteitä.

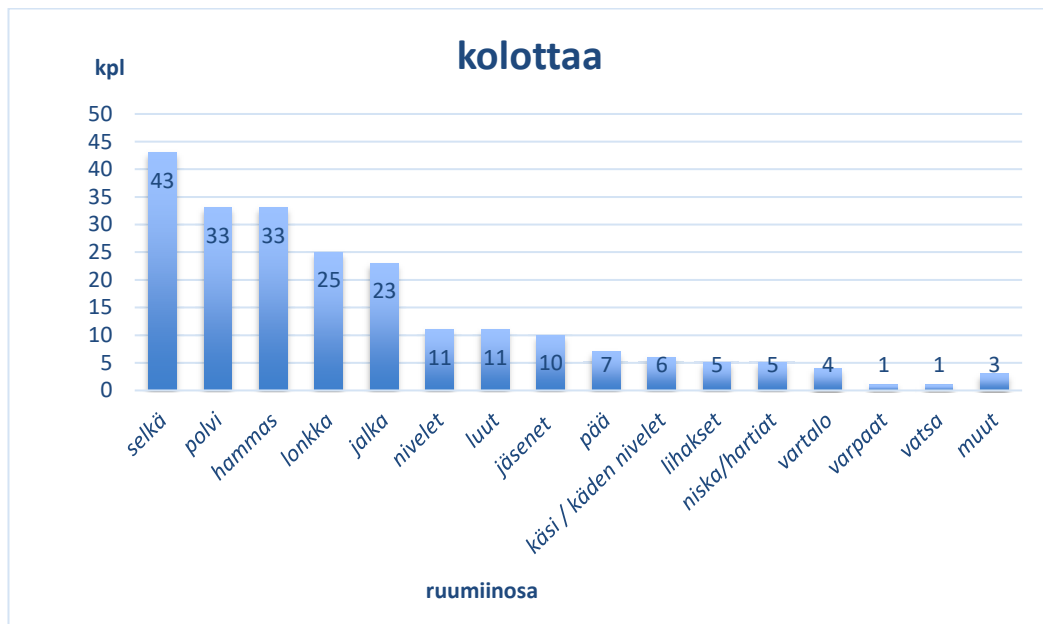
4.1. Ruumiiniosat

Täydennystehtävästä saamieni vastausten perusteella olen luokitellut eri ruumiinosia isommiksi kokonaisuuksiksi. Esimerkiksi muutamissa vastauksissa esiintynyt *otsa* on luokiteltu jokaisen verbin yhteydessä luokkaan pää ja kaikki käsien nivelet on yhdistetty ryhmään käsi / käden nivelet. Päädyin ryhmittelemään ruumiinosia näin, koska muuten ruumiinosien joukko olisi kasvanut liian suureksi. Käsi ja käsien eri nivelet saivat täydennystehtävässä vain yksittäisiä mainintoja jokaisen verbin yhteydessä, joten tulosten kannalta ei olisi ollut tarkoituksenmukaista käsitellä jokaista niveltä omana ryhmänään. Sellaiset ruumiinosat, jotka eivät minkään verbin kohdalla esiintyneet yli neljässä vastauksessa eivätkä olleet luokiteltavissa mihinkään toiseen luokkaan, olen laittanut luokkaan muut. Tässä luokassa esiintyi esimerkiksi sellaisia ruumiinosia kuin *kurkku*, *sääri* ja *poskipäät*. Muut-luokkaan olen laittanut myös ne vastaukset, joissa mitään ruumiinosaa ei ollut mainittu.

Jos ruumiinosa on yhdenkään verbin vastauksissa esiintynyt useammin kuin neljä kertaa, olen eritellyt sen jokaisen verbin kohdalla omaksi luokakseen. Esimerkiksi *lonkka* esiintyy vain yhden kerran *jomottaa*-verbin yhteydessä, mutta 24 kertaa *kolottaa*-verbin yhteydessä, joten se on luokiteltu omaksi luokakseen jokaisen verbin kohdalla. Tällainen luokittelu mahdollistaa tulosten helpon vertailun laatimistani kuvioista. Vastausten yhteismäärä niin täydennystehtävästä kuin lauseenmuodostustehtävästä muodostetuissa kuvioissa on suurempi kuin informanttien määrä (217), koska osa informanteista on maininnut vastauksessaan useamman kuin yhden ruumiinosan. Jokaisen kuvion kohdalla kerroin, kuinka suuri määrä vastauksia kuviossa on.

4.1.1. *kolottaa*

Tehtävässä numero 4 (ks. liite) eli täydennystehtävässä informantit ovat täydentäneet valitsemallaan ruumiinosalla lauseen *Minulla kolottaa _____, niin taidan jäädä kotiin*. Vastauksissa esiintyy runsas joukko erilaisia ruumiinosia, kuten on nähtävissä kuviossa 2, jossa on 16 erilaista luokkaa. Koska osa vastaajista on täydentänyt lausetta useammalla kuin yhdellä ruumiinosalla, on kuviossa näkyvien ruumiinosien yhteismäärä 221. Vaikka vastaukset hajaantuvat useiden eri ruumiinosien välille, kattavat kolme eniten mainintoja saanutta ruumiinosaa *selkä*, *polvi* ja *hammas* lähes puolet (49,3 %) 221 vastauksesta.

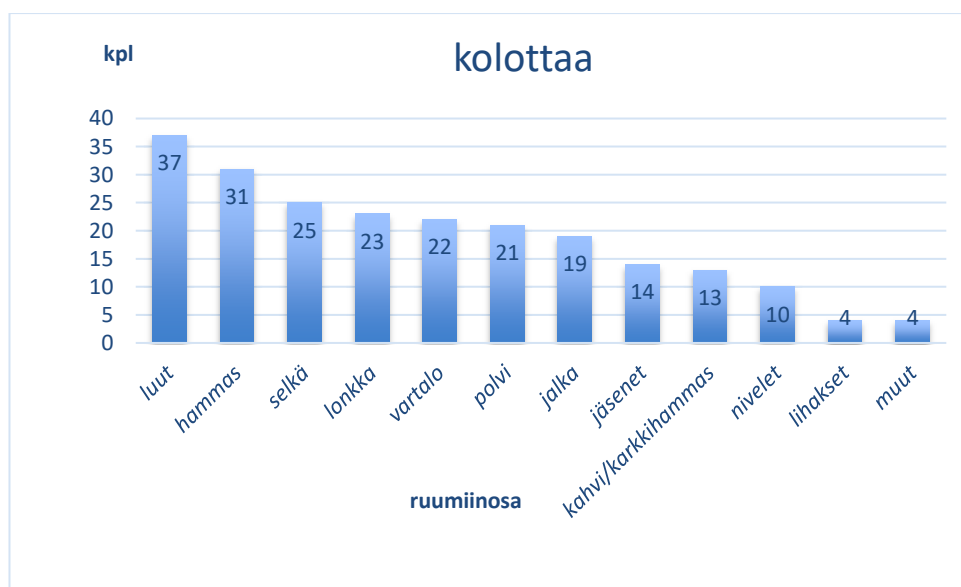

KUVIO 2. Ruumiinosat täydennystehtävässä verbin *kolottaa* kohdalla.

Eniten mainintoja on saanut *selkä*, joka on mainittu 43 kertaa. *selkä* siis kattaa 19,5 % kaikista vastauksista. Toiseksi ja kolmanneksi eniten mainintoja ovat saaneet *polvi* ja *hammas*, jotka molemmat esiintyvät vastauksissa 33 kertaa. *lonkka* on saanut 24 mainintaa ja *jalka* 23. Loput vastaukset hajaantuvat useiden ruumiinosien välille. Kuviossa 2 viimeisenä oleva muut-ryhmä sisältää yksittäiset maininnat ruumiinosista *suu*, *poskipäät* ja *kurkku*.

Lauseenmuodostustehtävässä (ks. liite, tehtävä 2) esiintyneet ruumiinosat olen koonnut kuvioon 3. Tässä kuviossa ruumiinosien määrä on yhteensä 223, koska osa informanteista

on muodostamassaan lauseessa käyttänyt useampaa kuin yhtä ruumiinosaa. Lauseenmuodostustehtävän vastauksissa ei ole yhtä huomattavaa hajontaa kuin täydennystehtävässä, vaan eri ruumiinosien määrä on pienempi. Joitakin täydennystehtävässä esiintyneitä ruumiinosia ei esiinny lauseenmuodostustehtävässä ollenkaan. Tällaisia ovat esimerkiksi varpaat ja vatsa. Lauseenmuodostustehtävän muut-ryhmä sisältää kolme vastausta, joissa on mainittu nilkat, ja yhden vastauksen, jossa ruumiinosan sijasta on ilmaistu ainoastaan kokija *minua*. Kolme eniten mainintoja saanutta ruumiinosaa lauseenmuodostustehtävässä ovat *luut*, *hammas* ja *selkä*, jotka yhdessä kattavat 223 vastauksesta 41,7 %.

KUVIO 3. Ruumiinosat lauseenmuodostustehtävässä verbin *kolottaa* kohdalla.

Täydennystehtävän ja lauseenmuodostustehtävän tuloksia verratessa käy ilmi, että lauseenmuodostustehtävässä *selkä* ei nousekaan eniten mainintoja saaneeksi ruumiinosaksi. *selkä* on mainittu vain 25 lauseessa, mikä on 11,2 % kaikista vastauksista. Eniten mainintoja saanut *luut* taas esiintyy jopa 36 vastauksessa, mikä kattaa 16,1 % lauseenmuodostustehtävän 223 vastauksesta. Tämä poikkeaa melko paljon täydennystehtävän vastauksista, joissa *luut* esiintyy vain 11 kertaa, mikä tarkoittaa 5,0:a % täydennystehtävän 221 vastauksesta. Molemmissa tehtävissä siis kolmen kärkeen kuuluvat kuitenkin *hammas* ja *selkä*, minkä perusteella voidaan tulkita, että *kolottaa*-verbin merkitykseen sisältyy ainakin näiden ruumiinosien kivun kuvaaminen.

Huomioitavaa on se, että lauseenmuodostustehtävän vastauksissa luiden kolotukseen liittyy peräti 14 vastauksessa sana *vanha* tai muu vanhuuteen viittava ilmaus, kuten *pappainen* tai *mummo*, mikä näkyy esimerkeistä (2)–(4). Täydennystehtävässä täydennettävä lause on yksikön 1. persoonassa, joten mahdollisesti ne informantit, jotka eivät mieltäneet itseään vanhoiksi, eivät lauseen täydennykseksi valinneet *luita*, vaikka olisivat lauseenmuodostustehtävässä sitä ruumiinosaa käyttäneet. Tätä ilmiötä käsitellen vielä tarkemmin luvussa 4.2.4.

- (2) *Vanhan luita kolottaa.* (85I2A)
- (3) *Luita ja niveliä kolottaa reumaattisella papparaisella.* (34I2A)
- (4) *Isoäidin luita alkaa kolottaa aina ennen ukonilmaa.* (162I2A)

On tarpeellista pohtia myös sitä, onko täydennystehtävän sivulause *niin taidan jäädä kotiin* liian ohjaileva. Miksi *luut* on saaneet lauseenmuodostustehtävässä eniten mainintoja, mutta on jäänyt täydennystehtävässä sijalle seitsemän? Ohjaako täydennettävän virkkeen sivulauseessa mainittu kotiin jääminen valitsemaan mieluummin *selän luiden* sijasta? Pyrkimyksenäni on ollut muodostaa tehtävän 4 täydennettävät virkkeet niin neutraaleiksi, että virkkeet itsessään eivät ohjaisi tietyn ruumiinosan valintaan, mutta valitettavasti tämä ei täysin onnistunut. Osa informanteista on perustellut ruumiinosan valintansa nimenomaan lauserakenteen perusteella. Sivulause *niin taidan jäädä kotiin* on ollut joillekin informanteille verbiä merkittävämpi peruste ruumiinosan valintaan. Esimerkin (5) informantti kertoo, että verbin perusteella olisi valinnut täydennykseksi *jalat*, mutta sivulauseen ohjaamana päätyikin toisen ruumiinosan valintaan. Esimerkin (6) informantti on täydentänyt lauseen ruumiinosalla hammas, joka hänen mielestään parhaiten sopii *kolottaa*-verbin yhteyteen, mutta lisännyt perusteluihin, ettei jäisi sen vuoksi kotiin. Tällä informantti viittaa todennäköisesti siihen, että verbi ohjaa hänet valitsemaan *hampaan*, mutta sivulause on ristiriidassa tämän hänen miellelyhtymänsä kanssa. Informantti on kuitenkin päätynyt tekemään valintansa verbin perusteella.

- (5) Ajattelin, että yleensä ehkä sanoisin että jalkoja kolottaa silloin kun ne ovat jumissa, mutta **sen takia en jäisi kotiin**. Siksi valitsin toisen ruumiinosan, koska myös hampaan poiston jälkeen tuntuu kolotusta, ja jos se olisi tarpeeksi voimakasta, voisin jäädä kotiin. (28I4A)
- (6) Hammasta kolottaa, mutta **sen kivun takia ei jäädä esim. pois töistä**. Silloin otetaan aspiriinia mutta soitetaan kyllä hammaslääkärille. (160I4A)

Valitsemaansa ruumiinosaa on perustellut 70 informanttia, ja perusteluista sivulauseeseen viittaavia perusteluja on kuusi. Näiden kuuden perustelun lisäksi kolme perusteluista on sellaisia, jotka eivät varsinaisesti anna mitään lisäinformaatiota informantin ruumiinosan valinnalle, kuten aineistoesimerkki (7) osoittaa. Tässä perustelussa on kommentoitu lauserakennetta, mutta ruumiinosan valintaa ei ole perusteltu.

(7) **En sanoisi minulla.** Miten se niin päätä, hartioita, pol(o)via kolottaa. 103I4A

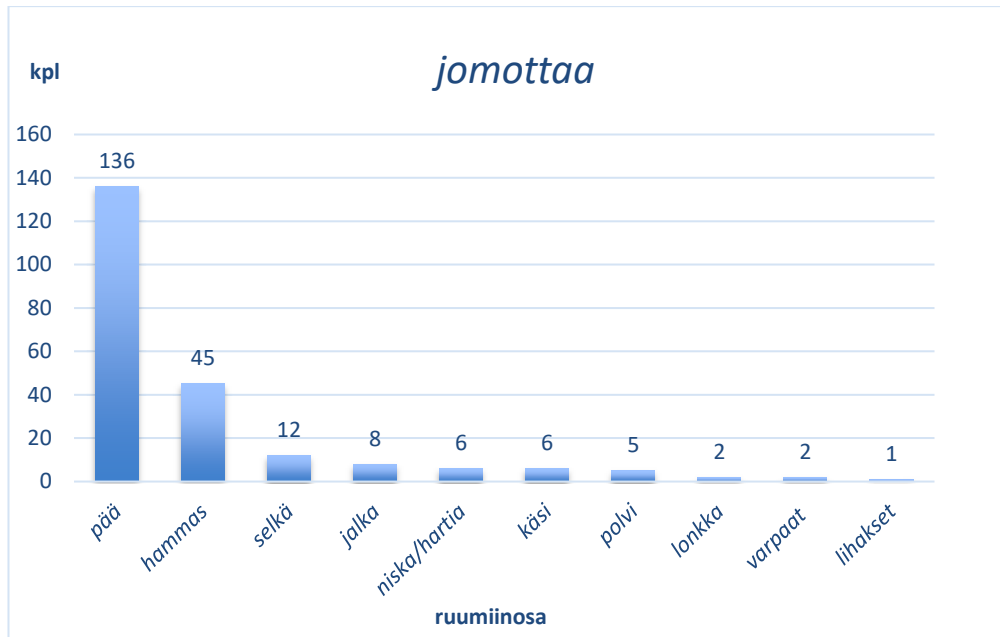
Lopuissa 61 perustelussa informantit kertovat valinneensa ruumiinosan siksi, että *kolottaa*-verbi kuvaa heidän mielestään parhaiten juuri sen ruumiinosan kipua. Osa informanteista on kuullut verbiä *kolottaa* käytettävän eniten nimenomaan jonkin ruumiinosan yhteydessä ja on tehnyt valintansa siksi, kuten aineistoesimerkit (8) ja (9) osoittavat.

(8) Yleisin mistä noin kuulee sanottavan. Toinen ois polvea. (20I4A)

(9) En ole kuullut muuta kolottavan kuin selkää. (114I4A)

4.1.2. *jomottaa*

Täydennystehtävässä (ks. liite, tehtävä 4) *jomottaa*-verbin kohdalla informantit ovat täydentäneet lausetta *Minun _____ jomottaa, joten parempi mennä levähtämään valitsemallaan ruumiinosalla*. Kuvioon 4 olen koonnut kaikki ne ruumiinosat, joita informantit ovat täydennystehtävään täydentäneet. Mainittujen ruumiinosien yhteismäärä kuviossa on 223. Merkittävää on, että verbeihin *kolottaa* ja *kivistää* verrattuna *jomottaa*-verbi sai täydennystehtävässä kaikkein suppeimman variaation eri ruumiinosista. Muutluokkaa ei ole tässä lainkaan, sillä kaikki ruumiinosat ovat ryhmiteltävissä omiin luokkiinsa, joita on yhteensä 10.

KUVIO 4. Ruumiinosat täydennystehtävässä verbin *jomottaa* kohdalla.

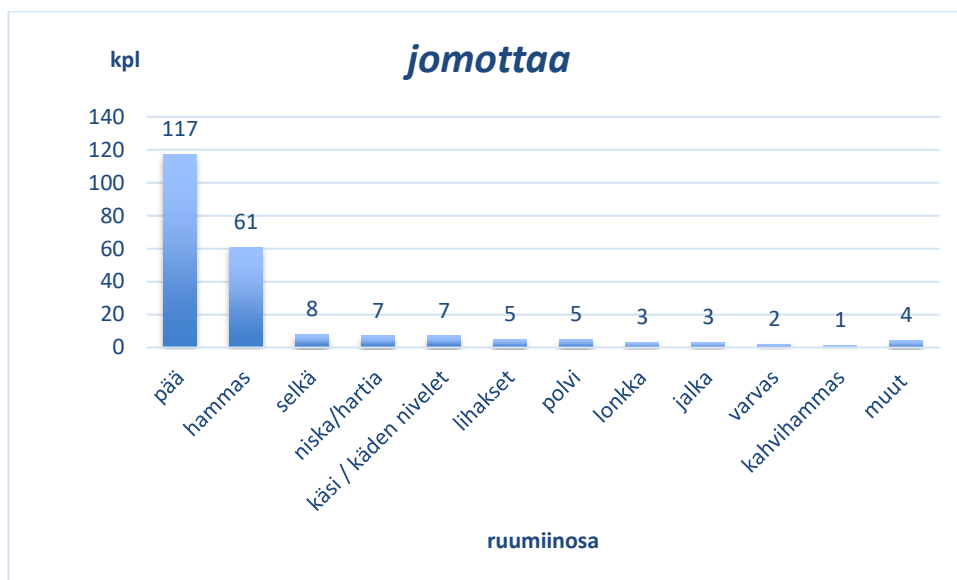
Kuviosta 4 on nähtävillä, että selkeästi eniten esiintymiskertoja saanut ruumiinosa on *pää*, joka esiintyy yhteensä 136 vastauksessa ja kattaa siis 60,1 % kaikista tämän tehtävän vastauksista. Esimerkeistä (10)–(12) käy ilmi, että pää on joidenkin informanttien mielestä ainoa vaihtoehto, jonka tähän kohtaan saattoi valita.

- (10) Se on kaikkein luontevin vaihtoehto ja ainut ”oikea” oman kielitajuni mukaan. Muut ruumiinosat eivät kuulosta oikealta. (168I4B)
- (11) Mielestäni jomottaminen liittyy liki yksinomaan **pää**kipuun. Voisin kuvitella, että esimerkiksi tylpän iskun saaneissa varpaissa voisi tuntua jomottavaa kipua, mutten muista sellaista juuri kuuleeni tai sanoneeni. (105I4B)
- (12) En käytä sanaa minkään muun ruumiinosan kanssa kuin **pään**. (160I4B)

Kuten kuvio 4 osoittaa, *pään* jälkeen *jomottaa*-verbi on liitetty toiseksi eniten *hampaaseen*, joka on saanut 45 mainintaa, ja kolmanneksi eniten *selkään*, joka on saanut 12 mainintaa. *pää* ja *hammas* erottuvat kuitenkin esiintymiskertojensa perusteella selkeästi muista mainituista ruumiinosista. Näiden lisäksi lausetta on täydennetty myös ruumiinosilla *jalka*, *niska/hartia*, *käsi*, *polvi*, *lonkka*, *varpaat* ja *lihakset*, jotka ovat saaneet jokainen alle 10 mainintaa.

Kuviossa 5 näkyvät lauseenmuodostustehtävässä (ks. liite, tehtävä 2) mainitut ruumiinosat, joita on yhteensä 223. Eri luokkia on yhteensä 12. Vastauksista erottuu selkeästi

kaksi suosituinta ruumiinosaa *pää* ja *hammas*, jotka ovat esiintyneet vastauksissa yhteensä 178 kertaa, eli ne yhdessä kattavat 79,8 % vastauksista. Loput vastaukset hajaantuvat suhteellisen tasaisesti muiden ruumiinosien välille. Viimeisenä oleva muut-luokka sisältää kolme mainintaa *sormesta* ja yhden vastauksen, jossa mitään ruumiinosaa ei mainita.

KUVIO 5. Ruumiinosat lauseenmuodostustehtävässä verbin *jomottaa* kohdalla.

Lauseenmuodostustehtävässä 117 vastauksessa on muodostettu lause, jossa *jomottaa* kuvaa pääkipua, kuten kuvio 5 osoittaa. Tämä on 19 mainintaa vähemmän kuin täydennystehtävässä, mutta *hammas* taas sai lauseenmuodostustehtävässä enemmän esiintymiskertoja kuin täydennystehtävässä. *hampaan* jomotusta on kuvannut lauseenmuodostustehtävässä yhteensä 61 vastaajaa. Voi olla, että täydennystehtävän sivulause *joten parempi mennä levähtämään* on ohjannut jonkin verran informanteja valitsemaan lauseen täydennykseksi mieluummin *pään* kuin *hampaan*. Muutamassa perustelussa tulee nimittäin ilmi, että informantti on valinnut *pään* nimenomaan siksi, että pääkivun vuoksi mennään yleensä levähtämään. Tämä näkyy esimerkeissä (13)–(15). *pään* ja *hampaan* lisäksi mainintoja ovat saaneet *selkä*, *niska/hartia*, *käsi / käden nivelet*, *lihakset*, *polvi*, *lonkka*, *jalka*, *varvas* ja *sormi*.

- (13) Periaatteessa jomottamisesta ei mennä levähtämään, mutta levähtämisen vuoksi valitsin sanaksi pään. (101I4B)
- (14) Sopii siihen parhaiten, koska oitää mennä lepäämään. (135I4B)
- (15) Migreeni tai päänsärky voi helpottaa lepäämällä. (154I4B)

Lauseenmuodostustehtävän vastauksissa esiintyy yksi lause, jossa mitään ruumiinosaa ei mainita. Otan tämän lauseen esille esimerkissä (16), sillä tässä lauseessa on tunnekausatiiviverbille epätyypillinen lauserakenne, joka poikkeaa muista muodostetuista lauseista. Kuten olen teorialuvussa 2.2. kertonut, tunnekausatiiviverbien keskeisenä täydennyksenä on kokija, joka koodataan syntaktiselta rooliltaan objektiksi (VISK § 465). Sitä ei kuitenkaan esimerkissä (16) ole tuotu ilmi, vaan lauseessa on vain subjektiksi koodattava ärsyke *Tämä tehtävä*.

(16) *Tämä tehtävä ei jomota.* (132I2A)

jomottaa-verbin kohdalla tulokset verbin aktivoimasta aktiivisesta vyöhykkeestä vaikuttavat näiden tehtävien perusteella selkeiltä. *pää* ja *hammas* nousevat sekä täydennystehtävässä että lauseenmuodostustehtävässä eniten mainintoja saaneiksi ruumiinosiksi. Molempien tehtävien vastauksissa *selkä* tulee kolmantena, mutta se on saanut huomattavasti vähemmän mainintoja kuin toisena oleva *hammas*. On siis perusteltua tulkita, että *jomottaa*-verbin aktivoimat aktiiviset vyöhykkeet ovat kaikkein useimmiten *pää* tai *hammas*.

4.1.3. *kivistää*

kivistää-verbin tuloksia täytyy tulkita hiukan eri valossa kuin verbien *kolottaa* ja *jomottaa* tuloksia, sillä *kivistää* oli informanteille kahta muuta verbiä oudompi, mikä käy ilmi kyselylomakkeen 1. tehtävän (ks. liite) vastauksista. Verbejä *kolottaa* ja *jomottaa* on kertonut käyttäneensä yli 90 % informanteista, mutta verbiä *kivistää* on kertonut käyttäneensä vain 59 %. Suurin osa niistäkin informanteista, jotka ovat vastanneet, etteivät itse kyseistä verbiä käytä, on pystynyt kuitenkin täydennystehtävässä (ks. liite, tehtävä 4) valitsemaan jonkin ruumiinosan ja perustelemaan valintansa. Moni informanteista kertoo kuulleensa verbiä käytettävän jossakin tietystä yhteydessä, minkä perusteella on pystynyt täydentämään lausetta. Esimerkkien (17) ja (18) informantit perustelevat valintaansa juuri sillä, että ovat kuulleet *kivistää*-verbillä kuvattavan tietyn ruumiinosan kipua.

(17) Olen kuullut sen tässä yhteydessä, vaikka en itse sitä käytä. (205I4C)

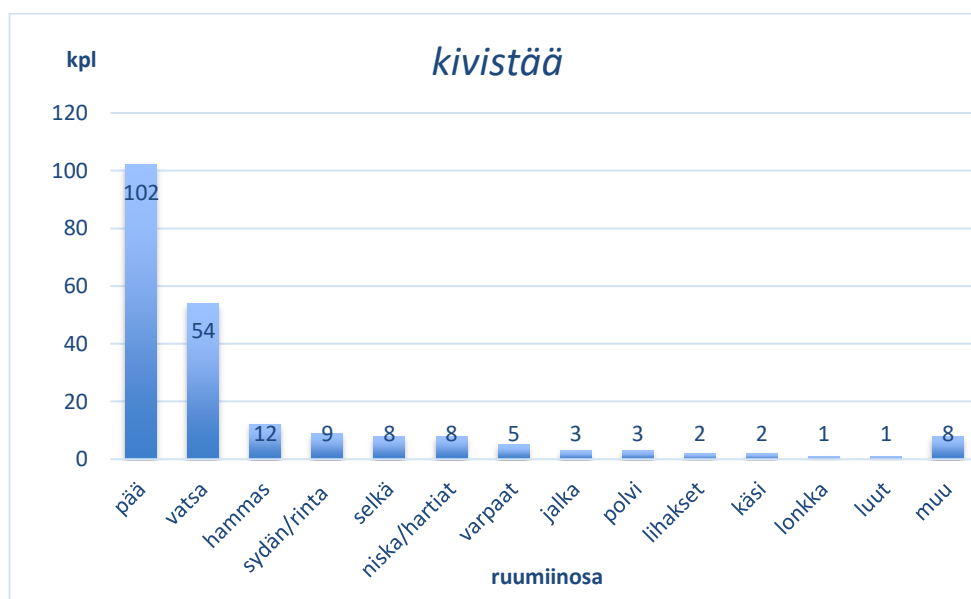
(18) Kun en itse aktiivisesti tätä verbiä käytä, niin mieleeni ei tule muuta paikkaa, joka voisi kivistää. (65I4C)

Vaikka suurin osa informanteista sanookin verbin olevan tuttu, käy joistakin vastauksista kuitenkin ilmi, että informantit eivät välttämättä osanneet käyttää tätä verbiä lauseissa. Informanteista vain kolme (1,4 %) on vastannut, ettei *kivistää*-verbi ole tuttu, mutta lauseenmuodostustehtävässä (ks. liite, tehtävä 2) jopa 11 informanttia on laittanut vastaukseksi pelkästään viivan tai kirjoittanut, ettei osaa muodostaa lausetta.

Verbin ilmeisestä outoudesta huolimatta täydennystehtävässä vain kaksi informanttia on kirjoittanut puutteellisen vastauksen, jossa ei mainita mitään ruumiinosaa. Kaikki muut informantit ovat täydentäneet lausetta jollakin ruumiinosalla. Lauseenmuodostustehtävän perusteella on kuitenkin todennäköistä, että osa on valinnut ruumiinosan ymmärtämättä täysin verbin merkitystä. Tämä näkyy esimerkissä (19), jossa informantti on valinnut ruumiinosaksi *hampaan*, vaikka ei ymmärrä, millaista toimintaa verbi tarkoittaa. Esimerkissä (20) sama informantti kertoo tehtävän vapaaehtoisessa perusteluosiossa valinneensa *hampaan* vain siksi, että on laulussa kuullut *kivistää*-verbin liitettävän *hampaaseen*.

- (19) hampaitani.. en oikeastaan tiedä mitä tuo sana ”kivistää” tarkoittaa (22I4C)
 (20) Laulussa kuullut tuon. (22I4C)

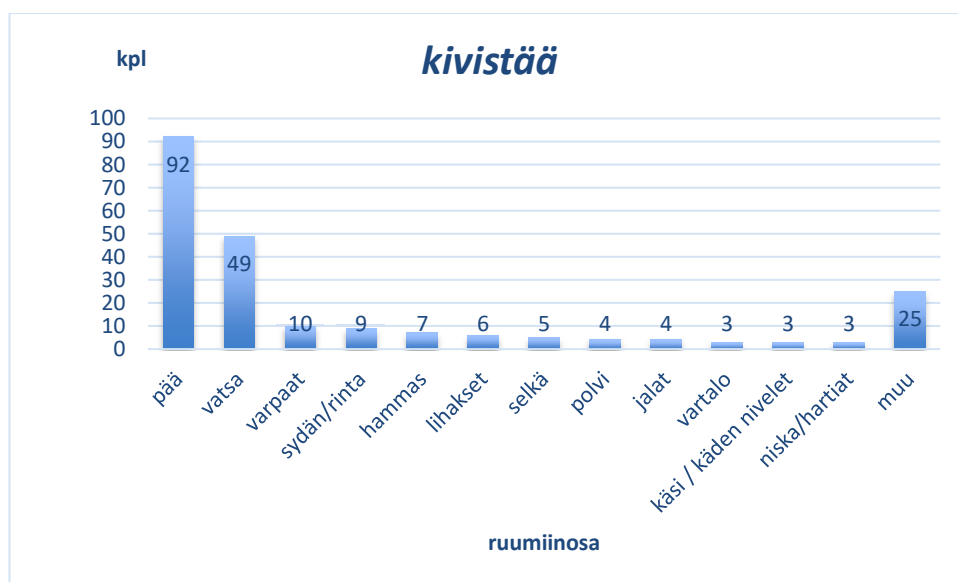
Täydennystehtävässä informanttien piti *kivistää*-verbin kohdalla täydentää valitsemaansa ruumiinosalla lause _____ *kivistää*, joten en lähde nyt minnekään. Tehtävässä esiintyneet ruumiinosat ovat jaoteltavissa 13 luokkaan, jotka ovat näkyvillä kuviossa 6.

KUVIO 6. Ruumiinosat täydennystehtävässä verbin *kivistää* kohdalla.

Kuviossa 6 näkyviä vastauksia on yhteensä 218, ja niistä erottuu selkeästi kaksi eniten mainintoja saanutta ruumiinosaa: *pää* ja *vatsa*. Nämä kaksi ruumiinosaa ovat saaneet yhteensä 156 mainintaa, eli ne kattavat 71,6 % kaikista vastauksista. Muita mainittuja ruumiinosia ovat *hammas*, *sydän*, *rinta*, *selkä*, *niska/hartiat*, *varpaat*, *jalka*, *polvi*, *lihakset*, *käsi* ja *lonkka*. Lisäksi viimeisenä oleva muut-ryhmä sisältää mainintoja ruumiinosista *sääri*, *kurkku* ja *nilkka*. Muut-ryhmässä esiintyy myös *mieli*, joka ei varsinaisesti ole luokiteltavissa ruumiinosaksi. Myös ne vastaukset, joissa mitään ruumiinosaa ei ole mainittu, on sisällytetty tähän ryhmään. Yhteensä 102 informanttia on täydennystehtävässä täydentänyt lausetta ruumiinosalla *pää* ja 54 informanttia ruumiinosalla *vatsa*. Muut kuviossa 6 esiintyvät ruumiinosat saavat 1–12 mainintaa. Vain kaksi ruumiinosaa, *pää* ja *vatsa*, siis erottuvat selkeästi vastauksista.

Lauseenmuodostustehtävässä esiintyneistä ruumiinosista olen laatinut kuvion 7, jossa on 220 mainintaa eri ruumiinosista. Lauseissa esiintyneet ruumiinosat jakautuvat melko isolle joukolle eri ruumiinosia, mutta eniten mainintoja saavat *pää* ja *vatsa*. Yhteensä nämä kaksi ruumiinosaa esiintyvät lauseissa 141 kertaa eli 64,1 %:ssa kaikista lauseista. Muut ruumiinosat esiintyvät lauseissa 1–10 kertaa.

KUVIO 7. Ruumiinosat lauseenmuodostustehtävässä verbin *kivistää* kohdalla.

Kuviosta 7 on nähtävissä, että *pää* esiintyy 92 lauseessa, mikä kattaa 41,8 % kaikista vastauksista. *vatsa* taas esiintyy 49 lauseessa, eli noin viidennes informanteista on liittännyt tämän ruumiinosan verbiin *kivistää*. Viimeisenä oleva muut-luokka, joka sisältää 25

vastausta, on selvästi isompi kuin verbien *kolottaa* ja *jomottaa* kohdalla. Muut-luokassa on yhteensä 11 vastausta, joissa vastaukseksi on laitettu pelkästään viiva tai kerrottu, ettei osaa muodostaa lausetta kyseisestä verbistä. Kahdessa lauseessa on mainittu ruumiinosat nilkka ja kynnet, jotka eivät olleet sisällytettävissä mihinkään toiseen luokkaan. Lopuissa muut-luokan vastauksissa on muodostettu lause, mutta *kivistää*-verbille ei ole koodattu minkäänlaista kokijaa eli ruumiinosaa ei ole mainittu lainkaan.

Kuvioissa 6 ja 7 näkyvien tulosten nojalla on hyvin perusteltua tulkita, että informanttien mielikuvissa kivistäminen kuvaa pää- tai vatsakipua. Täydennystehtävässä *päätä* lauseen täydennyksenä olikin perusteltu sillä, että *kivistää*-verbiä käytetään nimenomaan pääkipua kuvattaessa. Tämä näkyy muun muassa esimerkeissä (21)–(23), joissa informantit perustelevat, miksi ovat valinneet ruumiinosaksi *pään*. Näille informanteille *kivistää*-verbi on tuttu, ja he ovat käyttäneet sitä myös itse.

- (21) Täysin selkeä ja ainoa oikea vaihtoehto ;) (44I4C)
- (22) sijoitan kivistämisen aina päähän (68I4C)
- (23) En osaa käyttää verbiä muun yhteydessä (150I4C)

vatsan suhteellisen suuri esiintymiskertojen määrä on sinänsä mielenkiintoinen tulos, koska verbien *kolottaa* ja *jomottaa* kohdalla *vatsa* ei saanut kuin muutaman yksittäisen maininnan. On siis tulkittavissa, että vatsakipua ei voida yhtä hyvin kuvailla verbeillä *kolottaa* tai *jomottaa*, mutta verbi *kivistää* sen sijaan kuvaa vatsakipua mainiosti, kuten esimerkkien (24) ja (25) informantit perustelevat.

- (24) Kivistämisen yhdistää helpoimmin nimenomaan vatsaan. (71I4C)
- (25) Vatsa on ruumiinosana sellainen mitä voi kivistää. Esim. vääränlainen ruoka voi kivistää vatsaa. (187I4C)

Yllättävää on myös, että lauseenmuodostustehtävässä ruumiinosista kolmanneksi eniten mainintoja saa *varpaat*, joka taas saa verbien *kolottaa* ja *jomottaa* yhteydessä vain yksittäisiä mainintoja. Esimerkissä (26) on kuvattu varpaiden kivistämisen johtuvan liian pienistä kengistä. Tämä sama kivistämisen syy näkyy yhteensä seitsemässä lauseessa kymmenestä.

- (26) *Varpaitani kivistää, koska kenkäni ovat liian pienet.* (18I2C)

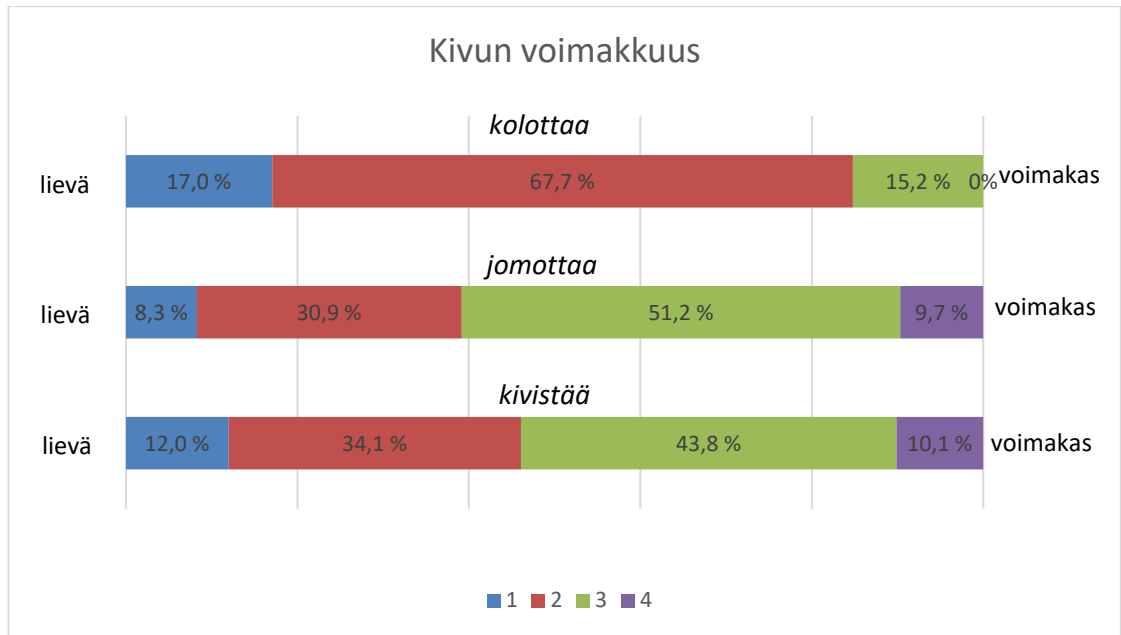
varpaiden kymmenen esiintymiskertaa ei sinänsä ole määrällisesti iso, joten tästä ei voida vetää johtopäätöksiä, että *kivistää*-verbillä kuvattaisiin yleisesti liian pienten kenkien aiheuttamaa varpaiden särkyä. Merkittävää tässä on kuitenkin se, että tällaisia kenkien aiheuttamaa kipua kuvaavia lauseita ei esiinny lainkaan verbeistä *kolottaa* ja *jomottaa* muodostetuissa lauseissa.

4.2. Verbien ilmaisemat kivun piirteet

Tässä alaluvussa analysoin piirrematriisitehtävästä eli tehtävästä 3 (ks. liite) saamiani tuloksia. Tehtävässä informantit ovat arvioineet neliportaisella asteikolla kolmea kivun piirrettä: voimakkuutta, kestoja ja paikallisuutta. Käsittelen jokaista piirrettä omassa alaluvussa. Jokaisessa alaluvussa käsittelen kaikkia kolmea verbiä yhtä aikaa ja vertailen niiden väliltä löytämiäni piirre-eroja laatimieni kuvioiden avulla. Tämä tehtävä on kyselyssä asetettu pakolliseksi ja jokainen informantti on voinut valita vain yhden vastauksen kunkin verbin kohdalla, joten vastauksien yhteismäärä on jokaisen piirteen ja verbin kohdalla 217.

4.2.1. Kivun voimakkuus

Piirrematriisitehtävän (ks. liite, tehtävä 3) ensimmäinen arvioitava piirre on kivun voimakkuus, jota arvioidaan neliportaisella asteikolla lievä–voimakas. Tehtävästä saamani vastaukset olen koonnut kuvioon 8, jossa kuvataan jokaisen verbin kohdalla, kuinka monta vastausta kullekin arvolle neliportaisessa asteikossa on annettu. Kyselyn tehtävänannossa, kuten myös kuviossa 8, neliportaisen asteikon arvot on määritelty niin, että arvo 1 kuvaa lievää kipua ja arvo 4 voimakasta kipua.

KUVIO 8. Kivun voimakkuus.

Kuviossa 8 näkyvien tulosten perusteella *kolottaa*-verbin merkitykseen sisältyy lievän kivun piirre. Yhteensä 184 informanttia, eli lähes 85 % informanteista, on antanut *kolottaa*-verbille arvon 1 tai 2, jotka voidaan määritellä lieväksi kivuksi. Merkittävää on, että 147 informanttia eli noin kaksi kolmasosaa on mieltänyt *kolottaa*-verbiä parhaiten kuvaavaksi arvoksi 2:n. Yksikään informanteista ei ole antanut *kolottaa*-verbille arvoa 4. On siis perusteltua tulkita, että *kolottaa*-verbin semanttiseen kehystietoon kuuluu merkitys kivun lievydestä.

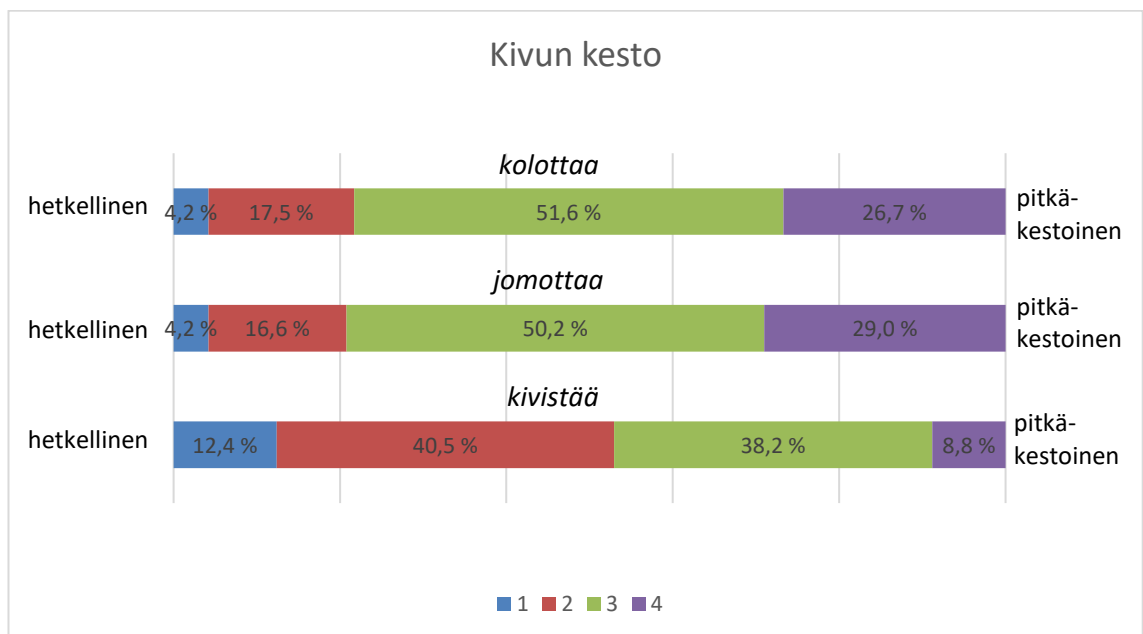
Verbien *jomottaa* ja *kivistää* vastaukset hajaantuvat *kolottaa*-verbin vastauksia enemmän asteikon kaikkien neljän arvon kesken, kuten kuvio 8 osoittaa. Lisäksi verbien *jomottaa* ja *kivistää* suhteelliset osuudet ovat varsin samankaltaiset. *jomottaa* on informanttien mielikuvissa voimakkainta kipua kuvaava, sillä 132 informanttia, eli 60,8 % informanteista, arvioi kivun voimakkuutta kuvaavaksi arvoksi 3:n tai 4:n. *kivistää*-verbin kohdalla vastaukset hajaantuvat kaikkein eniten. 117 informanttia eli hieman yli puolet informanteista on antanut *kivistää*-verbin voimakkuutta kuvaavaksi arvoksi 3:n tai 4:n.

Kuvion 8 perusteella voidaan tulkita, että verbien kehukseen kuuluva tieto kivun voimakkuudesta eroaa verbien *kolottaa*, *jomottaa* ja *kivistää* välillä. *kolottaa*-verbiin sisältyy selvästi merkitys lievästä kivusta. Verbien *jomottaa* ja *kivistää* ero kivun voimakkuudessa ei ole suuri, joten pelkästään tämän tehtävän perusteella on vaikea sanoa, missä näiden

verbien semanttinen ero on. Selvää on kuitenkin se, että *kolottaa* eroaa verbeistä *jomottaa* ja *kivistää* siinä, kuinka voimakas kipu verbin merkitykseen sisältyy.

4.2.2. Kivun kesto

Kivun kestoa informantit ovat arvioineet piirrematriisitehtävässä (ks. liite, tehtävä 3) neliportaisella asteikolla, jossa arvo 1 kuvaa hetkellistä kipua ja arvo 4 pitkäkestoista kipua. Tehtävästä saamani vastaukset olen koonnut kuvioon 9, josta on nähtävillä, mille arvoille vastaukset ovat jakaantuneet kunkin verbin kohdalla. Verbien *kolottaa* ja *jomottaa* ilmaisemassa kivun kestossa ei ole juuri eroa informanttien mielikuvissa, sillä verbille *kolottaa* 47 informanttia, eli 21,7 % informanteista, on antanut arvon 1 tai 2 ja verbille *jomottaa* nämä arvot on antanut 45 informanttia eli 20,7 %. Tästä voidaan päätellä, että molemmat verbit kuvaavat informanttien mielestä useammin pitkäkestoista kuin hetkellistä kipua. Molempien verbien kohdalla noin puolet informanteista on antanut verbeille arvon 3. *kivistää*-verbin kohdalla vastaukset hajaantuvat enemmän asteikon eri arvoille. Ääripääarvoja 1 ja 4 on *kivistää*-verbille annettu kaikkein vähiten, sillä vain 12 informanttia, eli 5,5 %, on antanut arvon 1 ja 19 informanttia, eli 8,8 %, arvon 4. On siis tulkittavissa, että *kivistää*-verbi ei kuvaa selvästi hetkellistä mutta ei myöskään pitkäkestoista kipua, vaan sen kuvaama kipu on näiden kahden ääripään väliltä.

KUVIO 9. Kivun kesto.

Piirrematriisitehtävän vastausten perusteella verbien *kolottaa* ja *jomottaa* semanttiseen kehystietoon sisältyy useammin pitkäkestoisen kivun merkitys kuin verbin *kivistää* kehukseen. Mielikuva pitkäkestoisesta kivusta näkyy myös informanttien perusteluissa, joita he ovat antaneet vapaaehtoiseen perustelukohtaan (ks. liite, tehtävät 3a ja 3b), jossa pyydettiin informantteja kertomaan, mitä muita kipua kuvailevia sanoja tai ilmaisuja he liittäisivät kyseessä olevaan verbiin. *kolottaa* on saanut 70 vastausta ja *jomottaa* 58. Esimerkeissä (27) ja (28) informantit kuvaavat *kolottaa*-verbin ilmaisevan kivun olevan pitkäkestoista ja jäytävää.

- (27) **Pitkäkestoinen jäytävä kipu.** (102I3A)
 (28) Kipu ei ole kovaa. Se voi olla sellaista, joka jäytää **ajallisesti koko ajan**, mutta voi olla, että jos et kiinnitä siihen huomiota, saatat sen hetkellisesti unohtaa. (180I3A)

Kivun kestoa kuvaavia ilmaisuja on *jomottaa*-verbin kohdalla yhdeksän, ja näistä kahdeksassa kuvataan jomottamisen olevan pitkäkestoista kipua tai kipua, joka on jatkunut jo pidempään. Ainoastaan yhdessä perustelussa sanotaan jomottamisen olevan hetkellisen ja pitkäkestoisen kivun välimaastosta. Alla olevissa aineistoesimerkeissä (29) ja (30) informantit kuvaavat jomottamista pitkäkestoiseksi kivuksi.

- (29) Yhdessä kohdassa tuntuu erityisen kipeältä ja **kipu on jatkunut jo pidempään** tai ei ainakaan ole juuri äsken alkanut. (217I3B)
 (30) Jomotus voi olla syvemmällä. Se on **pitkäkestoista**, ei välttämättä edes kipua, vaan häiritsevää tunnetta. (208I3B)

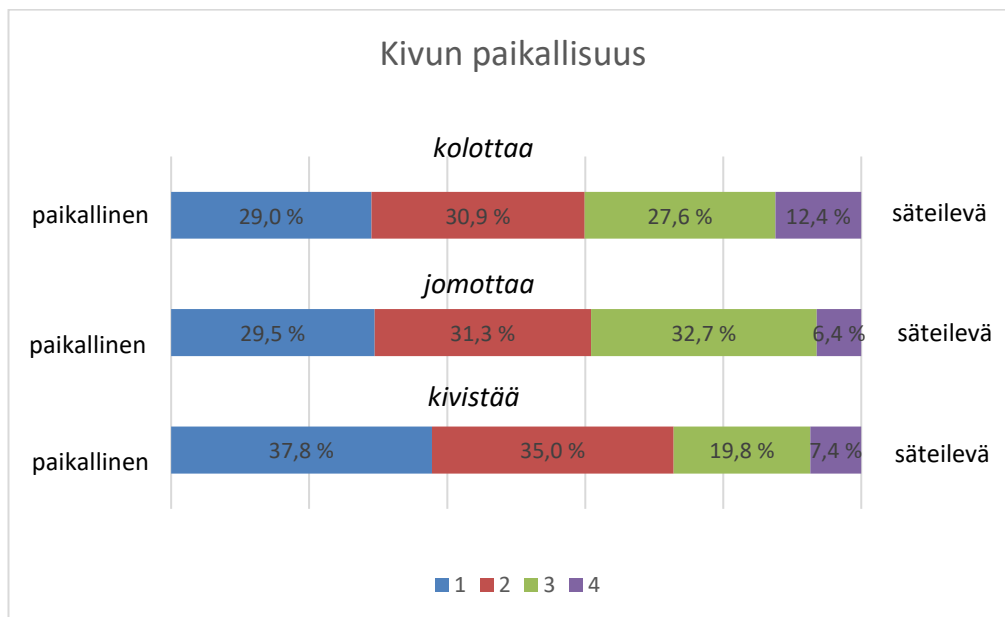
kivistää-verbin vapaaehtoiseen perustelukohtaan (ks. liite, tehtävä 3) on vastannut 53 informanttia. Kivun kestosta on mainittu neljässä perustelussa, joissa on kuvattu kivistämisen olevan ohimenevää kipua, kuten eräs informantti arvioi esimerkissä (31). Ainoastaan yksi informantti on kirjoittanut perusteluihin *kivistämisen* kuvaavan pitkäkestoista kipua, mikä näkyy esimerkissä (32), mutta hänkin vertasi perustelussaan *kivistämistä* verbiin *särkeä*.

- (31) **Menee ohi nopeammin** eikä vaadi kipulääkettä. (101I3C)
 (32) Kivistäminen on kovempaa kuin särkeminen ja **pitkäkestoisempaa**. (82I3C)

Tämän tehtävän vastausten perusteella verbit *kolottaa* ja *jomottaa* eivät semanttisesti juuri eroa toisistaan kivun keston suhteen. Verbi *kivistää* sen sijaan eroaa kahdesta muusta tutkimastani verbistä siinä, että sen kehukseen ei yhtä selkeästi sisälly pitkäkestoisen kivun merkitys kuin verbien *kolottaa* ja *jomottaa* kehukseen.

4.2.3. Kivun paikallisuus

Viimeisenä arvioitavana piirteenä matriisitehtävässä (ks. liite, tehtävä 3) oli se, onko kipu paikallista vai säteilevää. Vastaukset ovat näkyvillä kuviossa 10. *kivistää*-verbille paikallista kipua kuvaavan arvon 1 tai 2 on antanut 158 informanttia, kun taas *kolottaa*-verbille näitä arvoja on antanut 130 ja *jomottaa*-verbille 132 informanttia. *kivistää* mielletään siis hiukan useammin paikallista kipua kuvaavaksi kuin *kolottaa* ja *jomottaa*. Jokaisen verbin kohdalla arvoa 4 on annettu kaikkein vähiten. *kolottaa*-verbille arvon 4 on antanut 27 informanttia, *jomottaa*-verbille 14 ja *kivistää*-verbille 16.

KUVIO 10. Kivun paikallisuus.

Verbit *kolottaa* ja *jomottaa* vaikuttavat kuvion 10 perusteella hyvin lähimerkityksisiltä, sillä prosentuaalisesti niiden saamat erot kivun paikallisuudessa ovat pieniä. Lisäksi informanttien vastaukset jakaantuvat molemmissa verbeissä melko tasaisesti arvojen 1–3

välille. Ainoa pieni erottava tekijä verbien *kolottaa* ja *jomottaa* kuvaamassa kivun paikallisuudessa on se, että verbi *kolottaa* näyttää hiukan useammin koodaavan laaja-alaista kipua kuin verbi *jomottaa*. Piirrematriisitehtävän vapaaehtoisesta perusteluosiosta käy ilmi, että *kolottaa*-verbiin sisältyy merkitys laaja-alaisesta kivusta, joka voi tuntua useassa paikassa yhtä aikaa, kuten esimerkin (33) informantti perustelee. Laaja-alaista kipua on kuvannut perusteluissa viisi informanttia 70:stä, joka on määrällisesti hyvin pieni, mutta huomionarvoinen siksi, että verbeihin *jomottaa* ja *kivistää* ei tämän tutkimuksen perusteella liity tällaista piirrettä.

- (33) Kolottaa-verbi tuntuisi sopivan hyvin tilanteeseen, jossa kipua tuntuu samaan aikaan useammassa paikassa. Esim. niveliä kolottaa tai lihaksia kolottaa ympäri kehoa. (213I3A)

Kuviosta 10 ilmenee, että kaikkien kolmen verbin kohdalla yli puolet vastaajista arvioi verbin kuvaaman kivun olevan enemmän paikallista kuin säteilevää. Tutkimistani verbeistä kaikkein paikallisinta kipua kuvaavaksi verbiksi informantit ovat arvioineet verbin *kivistää*.

4.2.4. Muut verbien kuvaamat piirteet

Verbeistä nousee esiin erilaisia kivun ilmaisemiseen liittyviä piirteitä sekä lauseenmuodostustehtävästä (ks. liite, tehtävä 2) että piirrematriisitehtävässä (ks. liite, tehtävä 3) pyydetyistä perusteluista. Yksi selkeä piirre, joka nousee esiin *kolottaa*-verbistä, on verbin kuvaaman kivun liittyminen säänvaihteluihin. Lauseenmuodostustehtävässä yhteensä 43 lauseessa, eli noin 20 prosentissa kaikista 217 vastauksesta, on jollakin tavalla ilmaistu säänvaihtelua verbin yhteydessä. Olen laskenut tähän kaikki ne lauseet, joissa säänvaihtelu selvästi liittyy kolotukseen. Joissakin lauseissa on kuvattu esimerkiksi vilun aiheuttavan kolotusta, mutta lauseesta ei käy ilmi, johtuuko vilu säästä vai jostakin muusta. Tällaiset tapaukset olen jättänyt laskuista pois. Lauseissa sääilmiö saattaa esiintyä subjektina, joka aiheuttaa kolotuksen, kuten esimerkissä (34). Esimerkkejä muista *kolottaa*-verbin yhteydessä käytetyistä säähän liittyvistä kuvauksista on esimerkeissä (35)–(37).

- (34) **Tää keli** kyllä kolottaa lonkkia. (189I2A)
 (35) Jäseniä kolottaa **sateella**. (145I2A)
 (36) Taitaa **sää** muuttua, kun luita kolottaa. (209I2A)

- (37) **Syksyn** saapumisen huomasin siitä että jalkojani alkoi iltaisin kolottaa. (216I2A)

Verbeistä *jomottaa* ja *kivistää* ei ole muodostettu yhtään lausetta, joissa esiintyisi jokin säähän liittyvä ilmaisu. Monien informanttien mielikuvissa *kolottaa* siis kuvaa selvästi kipua, joka on joko jonkin sääilmiön aiheuttamaa tai enteilee säätilan muutosta. Kaikissa lauseissa, joissa sääilmiötä on kuvailtu tarkemmin, on kuvattu sitä sanoilla, jotka liittyvät kylmyyteen sai sateeseen. Voidaan siis tulkita, että kylmä ja sateinen sää voi joko aiheuttaa kolotusta tai vaihtoehtoisesti kolotus enteilee tällaisen sään tuloa.

kolottaa-verbistä muodostetut lauseet sisältävät ikään ja nimenomaan vanhuuteen liittyviä ilmaisuja enemmän kuin verbeistä *jomottaa* ja *kivistää* muodostetut lauseet. Vanhuuteen liittyviä ilmaisuja, jollaisiksi laskin sellaiset lauseissa esiintyneet ilmaukset kuin *vanha/vanhuus*, *mummo*, *papparainen* ja *isoäiti*, esiintyy lauseenmuodostustehtävässä verbin *kolottaa* kohdalla yhteensä 22 lauseessa eli 10 prosentissa kaikista lauseista. Määrä ei varsinaisesti ole iso, mutta huomionarvoinen siksi, että näitä samoja ilmauksia ei esiinny lainkaan verbeistä *jomottaa* ja *kivistää* muodostetuissa lauseissa. Aineistoesimerkeissä (38)–(40) on nähtävissä kolme esimerkkiä, joissa on ilmaistu kolotuksen liittyvän vanhuuteen.

- (38) Reumatismi kolottaa **mummon** vanhoja luita. (102I2A)
 (39) Olen jo niin **vanha** että näkö heikkenee ja luita kolottaa. (28I2A)
 (40) **Vanhuus** tekee sen, että vähän kaikkia paikkoja kolottaa. (67I2A)

On siis tulkittavissa, että *kolottaa*-verbin semanttinen kehys sisältää vanhojen ihmisten kipua kuvaavan merkityksen, toisin kuin verbit *jomottaa* ja *kivistää*. Tätä puoltavat myös tehtävän 3a perustelut, joista neljässä vastauksessa on *kolottaa*-verbiin liitetty nimenomaan vanhuus.

Jomottamisen aiheuttama kipu on selvästi mielletty sykkiväksi kivuksi, toisin kuin kolottamisen ja kivistämisen aiheuttama kipu, sillä 14 informanttia on tehtävässä 3c vastannut liittävänsä jomottamiseen jonkin sykkivää kipua kuvaavan ilmaisun. Sykkivää kipua kuvaaviksi ilmaisuiksi olen laskenut seuraavat käsitteet: *sykkivä*, *jyskyttävä*, *tykyttävä* ja *jumputtava*. Lisäksi olen laskenut mukaan ne, joissa kivun on kuvailtu tulevan sydämen sykkeen tahdissa. Esimerkissä (41) informantti kertoo, millaisia kipua kuvaavia ilmaisuja

hän liittyy *jomottaa*-verbiin. Sykkivä kipu on liitetty myös verbeihin *kolottaa* ja *kivistää*, mutta paljon harvemmin. Kolottamista on kuvannut sykkiväksi kaksi informanttia ja kivistämistä yksi. Siksi tulkitsen, että verbi *jomottaa* koodaa kivun sykkiväksi useammin kuin verbit *kolottaa* ja *kivistää*.

- (41) **Sykkivä** tai **tykyttävä** kipu, esim. **sydämen lyöntien tahdissa** tai muuten niin että intensiteetti vaihtelee. Tylppä kipu, ei terävä tai repivä. (174I3B)

kivistää-verbistä nousee esiin sen kuvaannollinen merkitys. Lauseenmuodostustehtävässä (ks. liite, tehtävä 2) kuusi informanttia on muodostanut lauseen, jossa käyttää verbiä kuvaannollisesti esimerkiksi ikävää kuvatessaan, kuten lauseen (42) muodostanut informantti.

- (42) Ikävöin äitiäni niin että sydäntä kivistää. (92I2C)

Tehtävien 3c ja 4c perusteluista on nähtävissä, että joidenkin informanttien mielestä *kivistää* kuvaa jopa enemmän mielentilaa kuin kipua, kuten näkyy esimerkeistä (43)–(45).

- (43) Kivistää aana minun mielikuvissa kertoo harmituksesta, ärsytyksesrä ja mielen tilasta. Ei kivusta (21I3C)
 (44) Minusta on hauskaa, että kivistäminen voi olla henkistä laatua. Ja että siihen usein lisätään näissä ei-fyysisissä kivistyksissä 'ihan'. (76I4C)
 (45) Kivistäminen liittyy mielestäni ilmaukseen 'pinna kireellä', harmistumiseen, joka saattaa vaatia purkamista ja työstämistä. (93I4C)

Jokaisesta verbistä nousee esiin piirteitä, jotka näkyvät vain kyseisen verbin kohdalla. *kolottaa*-verbin kohdalla esiin tulevat kaksi piirrettä, vanhuus ja sääilmiöt, jotka eivät sisälly verbien *jomottaa* ja *kivistää* merkityksiin. Verbi *jomottaa* taas koodaa kivun sykkiväksi, mitä verbit *kolottaa* ja *kivistää* eivät tee. Tutkimistani verbeistä *kivistää* on ainoa, joka vastausten perusteella kuvaa fyysisen kivun lisäksi myös mielentilaa. Kukin verbi sisältää siis erilaisia piirteitä, jotka kuuluvat niiden semanttiseen kehystietoon. Näiden kehukseen liittyvien piirteiden perusteella verbien merkitykset eroavat toisistaan.

4.3. Yhteenveto

Tutkimistani verbeistä *kolottaa*, *jomottaa* ja *kivistää* esiin nousseet merkityspiirteet olen kuvannut taulukkoon 1. Analysoimani verbien merkityspiirteet perustuvat lauseenmuodostustehtävästä ja täydennystehtävästä (ks. liite, tehtävät 2 ja 4) saamiini vastauksiin. Olen kuvannut taulukon 1 toiseen sarakkeeseen jokaisen verbin aktivoimista ruumiinosista eli aktiivisista vyöhykkeistä yli 30 mainintaa saaneet. Piirrematriisitehtävässä (ks. liite, tehtävä 3) olleista verbien semanttiseen kehykseen kuuluvista kivun piirteistä olen määritellyt taulukkoon sen ääripään, joka on kunkin verbin kohdalla saanut yli puolet vastauksista. Viimeiseen sarakkeeseen olen listannut jokaisesta verbistä ne eniten mainintoja saaneet piirteet, jotka eivät muiden verbien kohdalla nousseet esiin.

TAULUKKO 1. Verbien merkityspiirteet.

	Aktiivinen vyöhyke	Kivun voimakkuus	Kivun kesto	Kivun paikallisuus	Muut piirteet
<i>kolottaa</i>	selkä, luut, polvi, hammas	lievä	pitkäkestoinen	paikallinen	vanhuus, säätila
<i>jomottaa</i>	pää, hammas	voimakas	pitkäkestoinen	paikallinen	sykkivä kipu
<i>kivistää</i>	pää, vatsa	voimakas	hetkellinen	paikallinen	mielentilaa kuvaava

Verbin *kolottaa* aktiivisia vyöhykkeitä on yhteensä neljä taulukossa 1, koska lauseenmuodostustehtävässä (ks. liite, tehtävä 2) ja täydennystehtävässä (ks. liite, tehtävä 4) eniten mainintoja saaneet ruumiinosat eivät olleet samoja. Verbiin *kolottaa* liitettiin täydennystehtävässä yli 30 kertaa ruumiinosa *selkä*, mutta lauseenmuodostustehtävässä taas eniten esiintymiskertoja sai *luut*. *kolottaa*-verbin aktiivisia vyöhykkeitä ovat myös *polvi* ja *hammas*. Verbien *jomottaa* ja *kivistää* kohdalla aktiiviset vyöhykkeet erottuivat selkeästi, sillä molemmissa verbeissä kaksi esiin noussutta ruumiinosaa kattoivat selvästi yli puolet kaikista vastauksista. Molempien verbien kohdalla *pää* nousee eniten mainintoja saaneeksi ruumiinosaksi. Verbin aktivoimien aktiivisten vyöhykkeiden ero tulee esiin kuitenkin siinä, että verbiin *jomottaa* on liitetty toiseksi suurimmaksi aktiiviseksi vyöhykkeeksi *hammas* ja verbiin *kivistää* taas *vatsa*.

Taulukosta 1 on nähtävissä, että ainoastaan *kolottaa*-verbin semanttiseen kehukseen sisältyy lievän kivun merkitys. Lisäksi *kolottaa* tulkittiin hetkellistä ja paikallista kipua kuvaavaksi. *kolottaa*-verbin semanttinen kehys sisältää muista tutkimistani verbeistä poiketen vanhojen ihmisten kipua kuvaavan merkityksen sekä merkityksen säätilasta kolotuksen aiheuttajana.

Jomottaminen on voimakasta kipua, kuten taulukko 1 osoittaa. Informanttien vastausten perusteella se kuvaa kaikkein voimakkainta kipua verrattuna verbien *kolottaa* ja *kivistää* kuvaamiin kipuihin. *jomottaa* kuvaa pitkäkestoista ja paikallista kipua. Jomottamisen oma erityispiirre verrattuna kolottamiseen ja kivistämiseen on sen merkitys sykkivän kivun kuvaajana.

Kuten *jomottaa*-verbi myös *kivistää*-verbi kuvaa voimakasta kipua, mikä näkyy taulukosta 1. Tutkimistani verbeistä *kivistää* on ainoa, jonka merkitykseen sisältyy hetkellisen kivun kuvaus. Kivun paikallisuuden kuvaamisessa taas *kivistää* saa merkityksen paikallisen kivun kuvaajana, kuten myös verbit *kolottaa* ja *jomottaa*. *kivistää* eroaa verbeistä *kolottaa* ja *jomottaa* siinä, että sillä on mahdollista kuvata myös mielentilaa kivun lisäksi.

Kuten taulukosta 1 on nähtävissä, verbien merkitykseen sisältyvät piirteet ovat osittain samoja. Jokaisen verbin semanttiseen kehukseen sisältyy esimerkiksi merkitys paikallisen kivun kuvaamisesta. Jos verbejä tarkasteltaisiin vain tämän piirteen kautta, ne saataisivat hahmottua hyvinkin synonyymisina, vaikka pieniä eroja toki verbeistä löytyy sen mukaan, kuinka paikallista kipua verbi kuvaa. Kun tarkastellaan verbien aktivoimia aktiivisia vyöhykkeitä sekä useampaa verbien semanttiseen kehystietoon kuuluvaa piirrettä, nähdään, että verbit eroavat toisistaan merkityksiltään. Jokainen verbi hahmottaa semanttista kehystietoa vasten merkityksen kivun kuvaamisesta, mutta semanttinen kehystieto sisältää kunkin verbin kohdalla paljon sellaista tietoa, joka ei muiden verbien merkityksiin sisälly.

5. PÄÄTÄNTÖ

Tässä luvussa kokoan yhteen tutkimukseni tulokset sekä käyn läpi tutkimukseni jatkotutkimusmahdollisuuksia. Kandidaatintutkielmassani tutkin kognitiivisen kieliopin näkökulmasta kipua kuvaavien verbien *kolottaa*, *jomottaa* ja *kivistää* semantiikkaa. Tarkastelin sitä, millaisia piirteitä tutkimieni verbien hahmoon ja semanttiseen kehystietoon sisältyy. Lähtökohtanani oli se, että vaikka kaikkia kolmea verbiä käytetään pääasiallisesti kivun kuvaamiseen, niiden välillä on silti merkityseroja. Aineistoni keräsin sähköisellä kyselylomakkeella toukokuussa 2020. Kyselyyn (ks. liite) vastasi 217 henkilöä.

Tutkimuskysymykseni olivat seuraavat:

- Millaisia piirteitä verbien kuvaamaan kipuun liittyy?
- Millaisia semanttisia eroja verbien kivun kuvaamisessa on?
- Mitä semanttisia yhtäläisyyksiä verbeillä on?

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni sain parhaiten vastauksia lauseenmuodostustehtävästä (ks. liite, tehtävä 2) sekä piirrematriisitehtävän (ks. liite, tehtävä 3) vapaaehtoisesta perusteluosiosta. Näistä tehtävistä nostin esiin kunkin verbin kohdalla sellaisia semanttiseen kehystietoon kuuluvia piirteitä, jotka eivät nousseet kahden muun verbin kohdalla esiin. Verbin *kolottaa* merkitykseen informantit liittivät vanhuuden ja säätilan. Kolottamisella kuvataan selvästi vanhojen ihmisten kipua, mutta kolottaminen voi olla myös säätilan aiheuttamaa kipua. *jomottaa*-verbin yhteydessä taas esiin nousi sen merkitys sykkivän kivun kuvaajana. Sykkivää kipua liitettiin myös verbeihin *kolottaa* ja *kivistää*, mutta paljon harvemmin kuin verbiin *jomottaa*. *kivistää*-verbin omana erityispiirteenä nousi esiin sen merkitys mielentilan kuvaajana. Tämä merkityspiirre ei noussut kertaakaan esiin toisten verbien kohdalla.

Verbien semanttisia eroja ja yhtäläisyyksiä tuli esiin jokaisessa tehtävässä. Verbien aktiivisia aktiivisia vyöhykkeitä hain lauseenmuodostustehtävässä (ks. liite, tehtävä 2), jossa informanttien täytyi muodostaa lause annetuista verbeistä, ja täydennystehtävässä (ks. liite, tehtävä 4), jossa informanttien piti täydentää jokin lause sopivalla ruumiinosalla. Esimerkiksi verbin *kolottaa* kohdalla täydennettävänä oli lause *Minulla kolottaa _____, niin taidan jäädä kotiin*. Informanttien vastauksissa verbin *kolottaa* kohdalla vastaukset jakaantuivat paljon tasaisemmin eri ruumiinosien välille kuin verbien *jomottaa* ja *kivistää* kohdalla. *kolottaa*-verbin aktiivisia aktiivisia vyöhykkeitä olivat

selkä, hammas, luut ja polvi. jomottaa-verbi aktivoi useimmiten ruumiinosat *pää ja hammas* ja *kivistää*-verbi ruumiinosat *pää ja vatsa*. Verbeistä *jomottaa* ja *kivistää* löytyi siis semanttinen yhtäläisyys siitä, että molemmilla verbeillä voidaan kuvata pääkipua. Toisaalta verbeistä löytyi myös selkeä semanttinen ero, koska ne eivät aktivoineet täsmälleen samoja ruumiinosia: *jomottaa* aktivoi *pään* jälkeen useimmiten *hampaan* ja *kivistää* taas *vatsan*.

Tutkimieni verbien ilmaisemaa kivun voimakkuutta, kestoa ja paikallisuutta tutkin piirimatriisitehtävässä (ks. liite, tehtävä 3). Informanttien oli arvioitava kyseisiä piirteitä neliportaisella asteikolla, jonka ääripäissä olivat piirteet lievä ja voimakas, hetkellinen ja pitkäkestoinen sekä paikallinen ja säteilevä. Kivun voimakkuudessa arvot 1 ja 2 kuvasivat siis lievää kipua ja arvot 3 ja 4 voimakasta kipua. *kolottaa* oli verbeistä ainoa, joka kuvasi informanttien mielestä useimmiten lievää kipua. Verbeissä *jomottaa* ja *kivistää* yli puolet informanteista arvioi verbien kuvaavan voimakasta kipua. Kivun kestossa taas *kivistää* oli verbeistä ainoa, jonka informantit liittivät kuvaamaan hetkellistä kipua, ja verbien *kolottaa* ja *jomottaa* informantit arvioivat kuvaavan pitkäkestoista kipua. Kivun paikallisuus oli ainoa piirre, joka on semanttisesti yhtäläinen kaikilla tutkimillani verbeillä. Jokaisen verbin merkitykseen liitettiin useimmiten paikallisen kivun merkitys.

Tutkimukseni tuloksena on, että verbien *kolottaa*, *jomottaa* ja *kivistää* semanttisesta kehystiedosta löytyy yhtäläisyyksien lisäksi myös semanttisia eroja, joiden perusteella näiden verbien merkitykset eroavat toisistaan. *kolottaa* kuvaa lievää, pitkäkestoista ja paikallista kipua, jonka aktiivisena vyöhykkeenä on useimmiten selkä, polvi, hammas tai luut. Kolottamisella kuvataan usein vanhojen ihmisten kipua tai sään aiheuttamaa kiputilaa. *jomottaa* ilmaisee voimakasta, pitkäkestoista ja paikallista kipua, jonka aktiivisena vyöhykkeenä on useimmiten pää tai hammas. Verbiin liittyy myös sykkivän kivun merkitys. *kivistää* kuvaa voimakasta, hetkellistä ja paikallista kipua, mutta sillä voidaan kuvata myös mielentilaa, kuten harmia tai ärsytystä. Sen aktiivisena vyöhykkeenä on useimmiten pää tai vatsa.

Tutkimukseni suurimpana haasteena koin kyselylomakkeen laatimisen, sillä kyselylomake oli perusta koko tutkimukseni onnistumiselle. Kysely onnistui kuitenkin hyvin, sillä sain tutkimuskyselyssäni informanteilta hyvin vastauksia ja perusteluja, joiden perus-

teella olen pystynyt löytämään semanttisia eroja verbien välille. Ainoa asia, jota jäin kyselylomakkeessani pohtimaan, oli tehtävän 4 (ks. liite) lauseet, joissa informanttia pyydettiin täydentämään lausetta sopivalla ruumiinosalla. Tähän kohtaan osa informanteista oli perustellut ruumiinosan valintaansa sivulauseen herättämällä mielikuvalla, vaikka ajatuksenani oli, että verbi aktivoisi informantin mielessä jonkin ruumiinosan. Suurin osa informanteista kuitenkin perusteli ruumiinosan valintansa nimenomaan sillä, että valittu ruumiinosa sopii juuri kyseisen verbin yhteyteen. Tämän perusteella uskon, että tehtävään saamani vastaukset tuovat kuitenkin esiin tutkimieni verbien aktivoimia aktiivisia vyöhykkeitä.

En kysynyt tutkimukseni alussa informanttien murretaustaa. Jälkeen päin pohdin, olisiko murretausta selittänyt esimerkiksi sitä, miksi verbi *kivistää* oli osalle informanteista täysin vieras. Toisaalta olisi myös mielenkiintoinen jatkotutkimuksen kohde selvittää, millaisia kipua kuvaavia verbejä eri murteissa käytetään ja millä tavalla niitä tulkitaan.

Ymmärrystä tutkimukseni aiheesta voisi syventää jatkotutkimuksessa tutkimalla, sisältyykö verbien *kolottaa*, *jomottaa* ja *kivistää* semanttiseen kehystietoon kivun aiheuttaja tai se, millä tavalla kipua voidaan hoitaa. Verbit *jomottaa* ja *kivistää* aktivoivat molemmat aktiiviseksi vyöhykkeeseen useimmiten *pään*, joten olisi mielenkiintoista selvittää, onko verbien kuvaama pääkipu samanlaista, onko se aiheutunut samoista syistä ja paraneeko pääkipu samoilla konsteilla riippumatta siitä, kumman verbin kuvaamasta pääkivusta on kyse. Jäin myös pohtimaan verbiä *pakottaa*, joka on merkitykseltään hyvin lähellä tutkimiani verbejä, mutta jonka rajasin tutkimukseni ulkopuolelle. Mielenkiintoista olisi tutkia tämän neljännenkin lähimerkityksisen verbin semantiikkaa suhteessa tutkimieni verbeihin.

Koska totetutin tämän tutkimukseni kyselytutkimuksena, olisi yksi mahdollinen jatkotutkimuskohde jatkaa verbien *kolottaa*, *jomottaa* ja *kivistää* tutkimista korpustutkimuksena. Internetin keskustelupalstojen korpusaineistoa tutkimalla olisi mahdollista saada tutkimustietoa verbien todellisesta kielenkäytöstä.

LÄHTEET JA LYHENTEET

- CRUSE, D. A. 1986: *Lexical semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- CRUSE, D. A. 2000: *Meaning in language. An introduction to semantics and pragmatics*. New York: Oxford University Press.
- EVANS, VYVYAN – GREEN, MELANIE 2006: *Cognitive linguistics. An introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- JANTUNEN, JARMO HARRI 2004: *Synonymia ja käännössuomi*. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja n:o 35.
- JUNTTO, VENLA 2019: *Verbien linkuttaa, nilkuttaa ja ontua semanttinen työnjako*. Kandidaatintutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- KANGASNIEMI, HEIKKI 1997: *Sana, merkitys maailma: katsaus leksikaalisen semantiikan perusteisiin*. Helsinki: Finn Lectura.
- KETOVUORI, HEIKKI – PÖNTINEN, P.J. 1981: A pain vocabulary in Finnish – The Finnish pain questionnaire. *Pain 1981*, Vol. 11(2), s. 247–253.
- KLEMETTINEN, RIINA 2007: *Pieniä kipuja tai suurta tuskaa: kivun kielentäminen kognitiivisessa katsannossa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja* 2020. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. URN:NBN:fi:kotus-201433. <URL <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>>. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 11.11.2020 (viitattu 18.8.2020).
- LAMMINEN, MAARIT 2018: *Kipua kuvailevien adjektiivien analyysia*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- LANGACKER, RONALD W. 1987: *Foundations of cognitive grammar. Volume 1, Theoretical prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- LANGACKER, RONALD W. 1991: *Foundations of cognitive grammar. Volume 2, Descriptive application*. Stanford: Stanford University Press.
- LEINO, PENTTI 1993: *Polysemia – kielen moniselitteisyys. Suomen kielen kognitiivista kielioppia 1*. Kieli 7. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- NS = *Nykysuomen sanakirja* 1958. Helsinki: WSOY 1951–1961.
- ONIKKI, TIINA 2002: Mistä mieli merkityksen tutkimiseen? Kognitiivisen kielentutkimuksen merkitysnäkemyksestä. – Anu Airola, Heikki J. Koskinen & Veera Mustonen, *Merkkillinen merkitys* s. 85–114. Helsinki: Gaudeamus.

- ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ TIINA 2010: Ronald W. Langacker ja kognitiivisen kielitieteen perusta. – Pentti Haddington & Jari Sivonen, *Kielentutkimuksen modernit klassikot: kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede* s. 30–57. Helsinki: Gaudeamus.
- PAJUNEN, ANNELI 2001: *Argumenttirakenne. Asiaintilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PÖRN, MICHAELA 2004: *Suomen tunnekausatiiviverbit ja niiden lausemaiset täydennykset*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SIIROINEN, MARI 2001: *Kuka pelkää, ketä pelottaa: nykysuomen tunneverbien kielioppia ja semantiikkaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VANHATALO, ULLA 2002: ”Naiset motkottaa aiheesta ja nalkuttaa syyttä”. Kyselytestit verbien semanttisten sisältöjen arvioinnissa – *Virittäjä* 106 s. 330–353.
- VANHATALO, ULLA 2005: *Kyselytestit synonymian selvittämisessä. Sanastotietoutta kieltenpuhujilta sähköiseen sanakirjaan*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomalais-ugrilainen laitos.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2008: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk/> (27.11.2020).

Kyselylomake verbien kolottaa, jomottaa ja kivistää semantiikasta

Olen Milla Kangas, Oulun yliopiston suomen kielen opiskelija, ja teen kandidaatintutkielmaani verbien kolottaa, jomottaa ja kivistää merkityksistä. Kerään tämän kyselylomakkeen avulla aineistoa tutkimustani varten. Kyselyssä on neljä osiota, jotka sisältävät sekä avo- että monivalintakysymyksiä. Kyselyssä tiedustellaan myös taustatietojasi, mutta kysely toteutetaan anonymisti eikä sinua voida tunnistaa vastauksista.

Minulle on tärkeää, että vastaat jokaiseen kysymykseen huolellisesti oman kielitajusi pohjalta. Kysymyksiin ei ole olemassa oikeita eikä vääriä vastauksia. Luethan ohjeet tarkasti jokaisen kysymyksen kohdalta ja vastaa pyydetyn tehtävänannon mukaisesti. Kyselyssä et voi palata taaksepäin.

Äidinkieli *

Sukupuoli *

- mies
- nainen
- muu
- en halua kertoa

Ikä *

Tehtävä 1.

Ensimmäisenä pyydän sinua arvioimaan, ovatko verbit kolottaa, jomottaa ja kivistää sinulle tuttuja.

a) Onko verbi kolottaa sinulle tuttu? *

- Kyllä, olen käyttänyt tätä verbiä.
- Kyllä, mutta en käytä sitä itse.
- Ei.

b) Onko verbi jomottaa sinulle tuttu? *

- Kyllä, olen käyttänyt tätä verbiä.
- Kyllä, mutta en käytä sitä itse.
- Ei.

c) Onko verbi kivistää sinulle tuttu? *

- Kyllä, olen käyttänyt tätä verbiä.
- Kyllä, mutta en käytä sitä itse.
- Ei.

Tehtävä 2.

Seuraavissa kolmessa tehtävässä pyydän sinua muodostamaan lauseita, joissa käytät tehtävänannossa mainittua verbiä.

a) Muodosta lause, jossa käytät verbiä kolottaa. *

b) Muodosta lause, jossa käytät verbiä jomottaa. *

c) Muodosta lause, jossa käytät verbiä kivistää. *

Tehtävä 3.

Seuraavissa tehtävissä on kuvattu kipuun liittyviä piirteitä neliportaisella asteikolla.

a) Valitse oikea kohta asteikolta 1 - 4 sen mukaan, mikä kohta mielestäsi parhaiten kuvaa verbiä kolottaa.

kolottaa *

	1	2	3	4	
lievä kipu *	☐	☐	☐	☐	voimakas kipu
hetkellinen kipu *	☐	☐	☐	☐	pitkäkestoinen kipu
paikallinen kipu *	☐	☐	☐	☐	säteilevä kipu

Halutessasi voit kertoa, mitä muita kipua kuvailevia sanoja tai ilmaisuja liittäisit kolottaa-verbiin.

b) Valitse oikea kohta asteikolta 1 - 4 sen mukaan, mikä kohta mielestäsi parhaiten kuvaa verbiä jomottaa.

jomottaa *

	1	2	3	4	
lievä kipu *	☐	☐	☐	☐	voimakas kipu
hetkellinen kipu *	☐	☐	☐	☐	pitkäkestoinen kipu
paikallinen kipu *	☐	☐	☐	☐	säteilevä kipu

Halutessasi voit kertoa, mitä muita kipua kuvailevia sanoja tai ilmaisuja liittäisit jomottaa-verbiin.

c) Valitse oikea kohta asteikolta 1 - 4 sen mukaan, mikä kohta mielestäsi parhaiten kuvaa verbiä kivistää.

kivistää *

	1	2	3	4	
lievä kipu *	☐	☐	☐	☐	voimakas kipu
hetkellinen kipu *	☐	☐	☐	☐	pitkäkestoinen kipu
paikallinen kipu *	☐	☐	☐	☐	säteilevä kipu

Halutessasi voit kertoa, mitä muita kipua kuvailevia sanoja tai ilmaisuja liittäisit kivistää-verbiin.

Tehtävä 4.

Täydennä seuraavissa tehtävissä olevat lauseet ruumiinosan nimityksellä,

joka mielestäsi parhaiten sopii lauseen aukko kohtaan. Jokaisen täydennystehtävän jälkeen sinulla on mahdollisuus perustella, miksi valitsit lauseen täydennykseksi kyseisen ruumiinosan.

a) Minulla kolottaa _____, niin taidan jäädä kotiin. *

Halutessasi voit perustella, miksi valitsit kyseisen ruumiinosan tehtävään 4a.

b) Minun _____ jomottaa, joten parempi mennä levähtämään. *

Halutessasi voit kertoa, miksi valitsit kyseisen ruumiinosan tehtävään 4b.

c) _____ kivittää, joten en lähde nyt minnekään. *

Halutessasi voit perustella, miksi valitsit kyseisen ruumiinosan tehtävään 4c.
